

STAMPFEL-FÉLE
TUDOMÁNYOS ZSEB-KÖNYVTÁR.

— 74. —

ÁLLAMSZÁMVITELTAN.

IRTA:

D^r. BERÉNYI PÁL,
OKL. ÜGYVÉD, TANÁR.

POZSONY 1901. BUDAPEST.
STAMPFEL KÁROLY KIADÁSA.

A

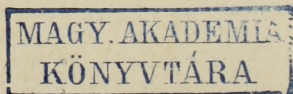
Tudományos zseb - könyvtárban

ugyanazon szerzőtől megjelent:

A magyar váltójog.

(T. zs. 66. sz.)

Ára 60 fill.

I. Alapfogalmak.

1. §. **Javak. Gazdaság. Érték.** A javak arra valók, hogy velök szükségleteinket kielégítsük.

A javaknak abbéli tulajdonságát, a melynél fogva alkalmasak emberi szükségletek kielégítésére, használhatóságnak nevezzük.

Vannak javak, a melyek olyan bőségesen fordulnak elő a természetben, hogy az emberek korlátlanul eléghetik ki velök szükségleteiket; e mellett mindenkor szabad rendelkezésünkre vannak. Ezeket a javakat szabad javaknak nevezzük. (Levegő, napsugár, ivóvíz stb. — bár néhol ezeknek a javaknak a megszerzése is költséges.)

A szabad javak száma nagyon is korlátolt. Az embereknek ez ok miatt is az képezi legnagyobb életfeladatát, hogy java idejében gondoskodjanak szükségleteik fedezésére szolgáló javak beszerzéséről, illetőleg szükségleteik kielégítéséről. Az embereknek abbéli tervszerű tevékenysége, miszerint a szükséges javakat beszerezzék és azokat észszerűen felhasználják, gazdálkodásnak nevezetlik. Azokat a javakat pedig, a melyek a gazdálkodásnak tárgyát képezik, gazdasági javaknak nevezzük. A javak gazdasági értékét az a jelentőség határozza meg, a melyet a gazdasági javaknak szükségleteink kielégítése szempontjából tulajdonítunk.

Csak a gazdasági javaknak van értéke; a szabad javak nem bírnak gazdasági értékkel (ámbátor a Táttra levegőjét megfizetjük; Abbazia napmelegét is; néhol az ivóvíz is pénzbe kerül).

2. §. **Csere-érték. Használati-érték.** Mindenki készséggel túlad azokon a javakon, a melyekkel bőséghen rendelkezik, hogy a fölöslegért olyan javakat kapjon, a melyeknek híjával van. Azon javakat, a melyek a célra készültek, hogy más javakért becserelessenek, cserejavaknak nevezzük. Mennél több javat cserélhetni be a csereére felajánlott jószágért, annál nagyobb a csereértéke. A javak csereértékét azok csereképesége határozza meg.

A javak hasznossága állapítja meg azok használati értékét.

3. §. Pénz. Ár. A csere rendszeres és mindenkor akadálytalan lefolyását igen sok mellékkörülmény gátolja. Ezek között szerepel: 1) a kereslet és kínálat kölcsönös találkozása; — 2) a kicserélendő áruk értékarányának a megállapítása; — 3) a javaknak megkívánt oszthatósága; — 4) az előre beszerzett javak megőrzése.

A közvetlen cserélésnek imént vázolt nehézségeit csak olyképpen lehetett leküzdeni, hogy teremtettek olyan csereeszközt, a melyért mindig lehetett tetszés szerint való arányban javakat becserélni. A pénz az a csereeszköz, a melyet a csere eszközésére mindig korlátatlanul lehet használni. A pénz általános csereeszköz —, általános érték-mérő és törvényes fizetőeszköz. Mindenki előbb pénzzé cseréli át áruát, és az így szerzett pénzzért cserél be olyan áruát, a melyre szüksége van. Innen van, hogy a javak értékét pénzben fejezzük ki.

Azt a pénzösszeget, a melyet a csereforgalomban az árukért fizetünk, nevezzük az áruk árának.

4. §, Érmék. Pénzláb. Papírpénz. Agio. Rendszerint nemes fémekből készítenek pénzt. Azokat a pénzanyagból kihalott fémdarabokat, a melyeknek a törvényben meghatározott súlyát és finomságát a közhatalom képviselője, látható jellel hitelesítette, érmének nevezzük.

Azt az érték-mérőt, a mely valamely állam gazdaságában a törvényesen megállapított érték-mérő és fizető eszköz, valutának nevezzük. Azokat a törvényes szabályokat, a melyek valamely állam pénzrendjét szabályozzák, pénzrendszernek nevezik. A pénzláb az a pénzegység, a mely a pénzrendszernek az alapját képezi és mutatja azt a viszonyt, a mely a törvényes pénzül szolgáló fém súlya és finomsága meg egysége között van.

A forgalom megkönnyítésére teremtette a gazdálkodás a papírpénzt. Papírpénzt rendszerint az állam bocsát ki. De átruházhatja ebbeli pénzkibocsátó jogát bankokra is. (Magyarországon az Osztrák-Magyar Bank.) Vannak államjegyek és bankjegyek. A papírpénz nem egyéb, mint bemutatóra szóló kötelezés; értéke abban az ígéletben van, a melyet a kibocsátó ráírt, és a mely szerint vagy arra kötelezi magát, hogy a bemutató kívánságára beváltja fém-pénzre, vagy pedig ércpénz helyett készfizetés gyanánt elfogadja. A hol a papírpénzt a bemutató ki-

vánságára nem váltják be, ott hova- tovább különbség támad a papirpénz névértéke és a hasonló összegről szóló ércpénz között; a papirpénz értéke csökken (disagio), az ércpénz értéke emelkedik (agio).

5. §. Vagyon. Tőke. Nemzeti vagyon. Az állam gazdálkodása. Azoknak a gazdasági javaknak az összegét, a melyek egy személy tulajdonához tartoznak, az illető személy vagyonának nevezzük.

Azt a vagyont, a melynek feladata, hogy újabb javakat teremtsen, tőkének nevezzük. Megkülönböztetünk álló- és forgó-tőkét; amaz nem veszti el, emez elveszti, feladata elérésére fordított munkában, eredeti mivoltát.

Nem csak az egyes embernek lehet vagyona, hanem az emberek szerves összeségének, a nemzetnek is, meg az államnak is. Az állam vagyona abban különbözik a nemzet vagyonától, hogy az előbbinek az állam az alanya, amíg a nemzeti vagyon, a nemzet valamennyi tagjának és az állam vagyonának összeségéből keletkezik.

Az állam, mint javaknak és javak összeségének, azaz vagyonnak az alanya, a legkülönbébb szükségletekkel áll szemben. Ezeknek a szükségleteknek a kielégítésére irányuló észszerű gazdasági tevékenységében nyilvánul meg gazdálkodása.

II. Az államról és államszervekről.

1. §. Az állam. Államszervezet. Egy meghatározott földterületen, közös főhatalom alatt, egységes szervezetben élő nép képez államot.

Az állam mivoltához tartozik, hogy uralkodik, a benne egyesült, összes természetes és jogi személyek fölött. Ebben az uralkodásban nyilvánul meg fenhatósága (souverenitása). Az állam fenhatósága azonban nemcsak az állam egyénei (alattvalók) fölött való uralmat foglalja magában, hanem azt a gondoskodást is, a melylyel úgy a maga, mint az alattvalók erkölcsi és anyagi jólétét gondozni köteles, hogy azok a fejlődésnek lehető legmagasabb fokáig emelkedhessenek.

Az állami fenhatóságban rejlő jogok és kötelesek gyakorlása céljából az államnak megfelelő szervezetre van szüksége; ennek a szervezetnek a tevékenységében nyilatkozik meg az állam tevé-

kenysége. Hogy ez a szervezet, és ennek alkotó részei, az államszervek, kellőképpen betölthessék hivatásukat, szükség van megfelelő szabályzatokra. E szabályzatok meghatározzák az állami szervek működési körét, nehogy azok egymást és végeredményben magát az államot gátolják munkásságában. Azt a rendet, a melynek keretén belül meg van szabva az egyes államszervek mivolta és működési rendje, tevékenységének a határa és viszonya egymáshoz, meg az államhoz, továbbá meg vannak szabva az állampolgárok jogai és kötelességei, szemben az államfenntartást képviselő hatalom jogaival és kötelességeivel: alkotmánynak nevezzük.

2. §. Kormányzás. Törvényhozás és végrehajtás.

Az államakarat megnyilatkozását nevezzük kormányzásnak. A kormányzásnak egyik megnyilatkozása a törvényhozás, a melynek mivolta az államfenség erejével szentesített közerejű szabályok szerzésében áll. A kormányzásnak másik megnyilatkozása a végrehajtás, a melynek mivolta a törvények rendelkezései értelmében való intézkedés és igazgatás. A végrehajtás az igazságszolgáltatásban és a közigazgatásban nyilatkozik meg.

3. §. Kormányformák. Monárkia. Háromféle kormányformát ismerünk:

1) a monárkia az a kormányforma, a melyben egyetlen ember kezében összpontosul a kormányhatalom. A monárka vagy választás, vagy pedig örökösödés útján jut a kormányhatalom birtokába;

2) az arisztokrátizmus az a kormányforma, a melyben egyes arisztokrata családok vannak a kormányzásra hivatva;

3) a demokratikus kormányforma szerint a népek összesége gyakorolja a kormányhatalmat.

Ennek a három kormányformának a megnyilvánulását többé-kevésbé korlátozták az egyes hatalmi tényezők befolyásai.

Magyarországon alkotmányos monárkia van. Az elsőszülöttséghez kötött örökösödés útján uralomra jutott uralkodó az alkotmány értelmében uralkodik. E szerint: a törvényhozó hatalmat az alattvalókkal megosztva gyakorolja, — a kormányzást a törvényhozó hatalom osztályosainak felelős kormány által gyakorolja, — a bírói hatalmat az ő nevében gyakorolja független, elmozdíthatatlan, el nem helyezhető bíróság.

III. A kormány gazdálkodása és az államszámvitel.

1. §. **A kormány gazdálkodásának jellemző sajátosságai.** Az államnak is vannak szükségletei, a melyek kielégítésére különféle javakra van szüksége. E javak előteremtése és gondozása körül, ugyanazon gazdasági törvényeknek alávetett gazdálkodást kell végeznie, mint az egyes gazdálkodó alanyoknak; szóval az államnak is épp úgy kell rendezett háztartásról gondoskodnia, mint minden egyes gazdálkodó alanyoknak. Mivelhogy az állam helyett annak szervei gazdálkodnak, első sorban pedig maga az államhatalom képvisellete, a kormány végzi a gazdálkodással járó tevékenységet, az állam gazdálkodását kormány gazdálkodásnak is nevezik.

Az állam, illetőleg a kormány gazdálkodásának vannak az egyéni gazdálkodástól eltérőleg olyan sajátosságai, a melyek más gazdálkodások keretében nem fordulnak elő. Ezek a különös, jellemző sajátosságok a következők:

1) az állam gazdálkodásának, mivelhogy a közjólét és közérdek szükségleteinek a fedezésére irányul, joga van rá, hogy a fedezetelőteremtésére az egyes állampolgárok anyagi hozzájárulását igénybe vegye;

2) az állam gazdálkodása első sorban az állam szükségleteinek a fedezésére szolgál, és nem arra irányul, hogy javakat gyűjtsön, vagy a meglevőket szaporítsa. A javak szaporítása, vagyongyűjtés szempontjából nem képezi az állam célját és feladatát. A vagyonszerzés az államnak nem öncélja. Nem is iparkodik nyereségre. Gazdálkodásának legfőbb tevékenysége arra irányul, hogy bevételeivel teljes mértékben fedezhesse kiadásait;

3) az állam gazdálkodása több önálló gazdálkodásra oszlik, mivel több önálló kiadás-csoport kívánja, hogy gondoskodás történjék fedezésükről, a megfelelő bevételei-csoportban;

4) az állam gazdálkodásában érvényre jut az állam uralkodó hatalma is az által, hogy egyoldalúan szabja meg bevételeinek mértékét, illetőleg a törvények szabta korlátokon belül, egyoldalúlag intézkedik bevételeinek előteremtése felől;

5) az állam ritkán fizeti vissza az egyes polgárnak anyagi szolgáltatásait anyagi megtérítésben, hanem közcélokra fordítja bevételeit és részben

szellemi meg közművelődési alkotásokban kárpótolja a polgárokat;

6) az állam gazdálkodása nagy arányú céljaihoz és feladataihoz mérten nem szoritkozik annyira korlátolt időhöz, mint az egyes ember gazdálkodása, hanem gyakorta hosszú évek, nemzedékek sorára kiterjedő tevékenységet ölel föl.

2. §. Az államgazdaság számvitele. Minden gazdálkodás a javak tervszerű felhasználásában és azok rendeltetésének tervszerű kiszabásában nyilvánul. Ez a kettős cél azt kívánja meg, hogy a vagyონrészek és azoknak egymásra gyakorolt változásai tervszerűen feljegyeztesse.

Az államgazdaság sem nélkülözheti a szabatos és tervszerű feljegyzéseket. De céljaiban is kiterjedtebb, mint az egyéni gazdálkodás számvitele. Ennek csak az a törekvése, hogy feltüntesse minden egyes meglévő vagyónrész nagyságát, — ennek a gazdálkodás folyamán bekövetkező változásait, — és végül a gazdálkodásnak eredményét. Az államgazdaság számvitele ügyet vet a felsoroltakon kívül még arra is, hogy az állam szervei által, mintegy megbízatásban végzett gazdálkodás megfelel-e a törvényszabta követelményeknek és hogy a gazdálkodó szervek híuen teljesítették-e mind azt, a mit a törvény és a számtartás követelményei parancsolnak. Ebből kifolyólag nem csak a bevételek és a kiadások szabatos és rendszeres összevetéséről kell gondoskodnia, hanem arról is, hogy a gazdálkodás rendje mellett képes legyen igazolni, mennyire tettek eleget a kormányzó szervek felelősségüknek, és a törvény rendelkezéseinek.

Az államgazdaság számvitele (az államszámvitel) két részre oszlik; az egyikben a számadás rendje nyilvánul meg, a másikban az ellenőrzés.

Mivel pedig úgy a számadás rendje, mint az állam gazdálkodása fölött gyakorlandó ellenőrzés a legszorosabb kapcsolatban van az államjoggal és a közigazgatási joggal, kell, hogy e kettőnek tantételeihez símulva fejtse ki igazságait.

Az államszámviteltan a közigazgatási jog egyik önálló része.

Forrásai: a társadalmi gazdaságtan, az államháztartástan, a pénzügyi jog, az államjog és a közigazgatási jog.

A magyar államszámvitel közvetlen jogforrásai

még: az 1880. LXVI. t. cz., a mely az állam számvevő közegeinek belszervezetét, ügykezelését és az állami adósságok ellenőrzésére vonatkozó hatáskörét szabályozza, — és az 1897. XX. t. cz., a mely az állami számvitelről rendelkezik.

IV. Az állam számadásának rendje.

1. §. **Az előirányzat.** Ama különbözetből kifolyólag, a mely az egyes ember és az állam gazdálkodása között felismerhető, az államgazdaság számvitelének a rendje is más, mint az egyes ember gazdaságáé. Az egyes gazdálkodó alany számadásainak kiindulása a leltár; az állam gazdaságának számvitele az előirányzattól indul ki.

Az 1897: XX. t. cz. 2. §.-a rendeli: „A miniszterek és az állami számvevőszék elnöke a saját kezelésükhöz tartozó kiadásoknak és bevételeknek következő évi részletes előirányzatát minden év június hava végeig elkészítik és a pénzügyminiszterhez juttatják. — A pénzügyminiszter az egyes előirányzatokat az állami költségvetésben összefoglalja és főösszeggel látja el.“

Előirányzatnak nevezzük azt a rendszeres összeállítást, a mely egy meghatározott gazdasági időnek előrelátható bevételeiről és kiadásairól olyképpen készül, hogy a részleteken kívül megmutatja egyben a bevételek és kiadások végeredményeinek mérleg-szerű összevetését is.

Rendszeresnek akkor nevezhető a kiadások és a bevételek összeállítása, ha a hasonnemű bevételek és kiadások, a gazdasági ág egyneműsége szerint vannak összefoglalva, a különneműek pedig ugyanilyen szempontból egymástól elválasztva.

Az előirányzat céljai a következők:

1. hogy már a gazdálkodás időszakának bekövetkezése előtt biztosítva legyen a bevételek és kiadások egyensúlya;

2. hogy hű képen mutatkozzanak már a gazdálkodási időszaka előtt mind azon gazdasági tényezők, a melyek a jövőben folytatandó gazdálkodásra befolyást gyakorolhatnak és ez által a gazdálkodás alapját képezik;

3. hogy a gazdálkodás keretei meg legyenek szabva és ez által mód nyujtassék az ellenőrzésre, a mely a gazdálkodás időszakának végén az előirányzattal való összehasonlításban csúcsosodik ki.

2. §. **A bevételek és kiadások.** Csak azokat a bevételeket és kiadásokat lehet az előirányzatba felvenni, a melyek bármi tekintetben is képesek befolyást gyakorolni a gazdálkodás eredményére. Hogy mely bevételek és kiadások azok, a melyek tényleges befolyást gyakorolnak a gazdálkodás eredményre, azt általánosságban a következő szabályok tanítják:

1. csak azon bevételek és kiadások képezhetik mivoltuknál fogva is a megbízható előirányzat tételeit, a melyek minden gazdálkodás időszakában változatlanul szerepelnek, illetőleg, a melyeknek változása kizárólagosan a gazdálkodó alany akaratától van függővé téve, és ezen az alapon a legpon-
tosabban meghatározhatók;

2. a változó összegekről szóló bevételek és kiadások kizárják a megbízható számítást, és csak arra való, hogy valószínűség szerint állapítsák meg amazt is, emezt is, — miközben a becslést mindenkor a multban elért eredményekhez kell megszabni.

Az állami számvitelről szóló 1897: XX. törv. cikk erre vonatkozólag rendeli, hogy az előirányzat a bevételeket és a kiadásokat brutto-összegekben foglalja magába, vagy is, hogy egyfelől a kiadásokkal összekapcsolt állandó bevételek és más felől a bevételeket összekapcsolt állandó kiadások elkülönítve forduljanak elő. E közben megkülönböztet törvényünk rendes és rendkívüli kezelést. A rendes kezeléshez tartoznak (1897: XX. t. cz. 7. §-a) az állami háztartásban évenként állandóan előforduló valódi kiadások és valódi bevételek. A rendkívüli kezelésnél pedig olyan kiadásokat és bevételeket kell előirányozni, a melyek nem birnak állandó jelleggel és csak egyszer-mindenkorra merülnek föl, vagy ha több éven át ismétlődnek is, nem képezik az államháztartás rendes folyamányát.

A rendkívüli kezelés kiadásai lehetnek:

- a) átmenetiek,
- b) beruházások.

Átmeneti rendkívüli kiadásoknak azokat a kiadásokat nevezzük, a melyek az államélet fenntartására szükségesek. (Pd. valamely állami hivatal felszerelése és bebútorozása, helyiségek átalakítása és tatarozása, stb.). Beruházásoknak nevezzük azokat a rendkívüli kiadásokat, a melyek tulajdonképpen csak vagyonszeret képeznek (építkezések, vásárolt ingatlanok és ingóságok ára stb. .)

3. §. **Az előirányzatok alakjai.** Az államgazdaság számtartásában az előirányzat ugyanazt a szerepet tölti be, a melyet az önállóan gazdálkodó alany számtartásában a leltár: kiindulóját és alapját képezi a későbbi rendszeres számtartási munkálatoknak.

Alakjára nézve az előirányzat két főrészt oszlik:

A) kiadások,

B) bevételek.

E főrészek mindegyike fejezetekre, címekre és rovatokra oszlik, a melyekben folyópénzben vannak megállapítva az előirányzat évében felmerülendő kiadások és bevételek (1897: XX. t. cz. 12. §-a).

A fejezetek, címek és rovatok rendszerét a kormány az állami számvevőszék elnökének hozzájárulásával állapítja meg.

Minden egyik főrész a fejezetek, címek és rovatok számára megfelelően meg van vonalozva. A fejezeteket római számokkal (I, II, III, IV, ... X, . . . XVI stb.), a címeket arab számokkal jelzik.

Kiadások.

I. rész.

A) Rendes kiadások.

Fejezet	Czím	A jövő évi előirányzat	A múlt évre előirányzott	Különbség		Jegyzet
				több	kevesebb	
I	A királyi udvartartás költségei	9,300.000.—	9.300.000.—	—	—	
II	Ö cs. és ap. kir. felsége kabinet-irodája és a kabinet-iroda nyugdíjai	160.183.—	154.920.—	5263.—	—	
III	Országgyűlés.					
	1 A főrendiház kiadásai	140 800.—	140.400.—	400.—	—	
	2 A képviselőház kiadásai	3.364.952.—	3.360.532.—	4420.—	—	
	3 A magyar delegatio kiadásai	12.000.—	52.000.—	—	40.000.—	
	Az állami közös függő adósságot ellenőrző bizottság kiadásai	14.000.—	14.000.—	—	—	
	Együtt [III. fejezet 1—4. címei] . . .	3,531,752.—	3,566.932.—	4820.—	40.000.—	

A fejezetek és a címek megfelelnek az állami számvevőszék által vezetett főkönyv, és az ezen alapuló összes számtartási nyomtatványoknak. Fejezettel van megjelölve egy-egy önmagában külön álló kormányzati ág, vagy tárca; ilyenek: I. Királyi udvartartás. — II. Ó cs. és ap. kir. Felsége kabineti irodája és a kabineti iroda nyugdíjai. — III. Országgyűlés, — IV. Közösügyi kiadások. — V. Központi kormány közegeinek nyugdíjai. — VI. Nyugdíjak. VII. Állami adósságok. — VIII. Kamatbiztosítást élvező és más vasutak átvétele folytán elvállalt adósságok. — IX. Előlegezések a vasuti kamatbiztosítás alapján . . . . . XVI. Belügyminiszterium . . . . XX. Vallás- és közoktatásügyi miniszterium. XXII. Honvédelmi miniszterium. — Czimmel van megjelölve egy-egy fejezet alá vett kormányzati ág, vagy tárczának külön-külön kiadási vagy bevételi források szerint szétosztott részlete; pd. a XX. Fejezet alá vett vallás- és közoktatásügyi miniszterium egyes címei: 1. Központi igazgatás. 2. Országos közoktatásügyi tanács. 3. Budapesti kir. egyetem. 4. Kolozsvári egyetem. 5. Budapesti középiskolai tanárképző. 6. Kolozsvári középiskolai tanárképző. 7. Kolozsvári ev. ref. középiskolai tanárképző. 8. József-műegyetem. 9. Kassai kir. jogakadémia . . . 15. Felekezeti-, törvényhatósági-, és községi középiskolák segélyezése . . 30. Testi nevelés . . . 64. Ösztöndíjak. 65. Egyházak segélyezése. 66. Állami tanintézetek építésére felvett kölcsönök törlesztése.

A fejezetek és címek neveit a cím-hasábot követő szélesebb rovatba jegyzik.

Minden fejezet végén összegezik a címeket illetőleg kimutatják az egyes fejezet végösszegét.

Az előírányzott összeg mellé külön hasámban feljegyzik a múlt évben hasonló fejezet, illetőleg cím alatt előírányzott összeget, és kimutatják a két összeg között látható különbözetet. A jegyzet hasámban, vagy annak mellőzésével más megfelelő helyen, az előírányzott összegre vonatkozó különleges tudni valókat közlik.

Ha az előírányzatból törvény lett, a pénzhasábot abban a formájukban, a melyekben fentebb láttuk eltűnnek, és helyüket a következő három pénzhasábot foglalja el: Rovatonként, Czímenként, Fejezeteként. Minden egyik cím jelzi rendeltetését.

Az A) alatt ilyenképpen részletesen feltüntetett

rendes kiadások végső összege a Fejezetenként hasábban jelentkezik.

A költségvetés második alrésze B) alatt: I. az átmeneti kiadásokat, — II. a beruházásokat foglalja magában; szintén fejezetek és címek szerint.

C) alatt a rendkívüli közözügyi kiadások vannak felsorolva, a melyek összege után fel van tüntetve a kiadások főösszege.

A bevételek hasonlóképpen vannak csoportosítva.

A) alatt a rendes bevételek, — B) alatt az átmeneti bevételek.

A bevételek és kiadások főösszegét az előirányzat végén szembeállítják, hogy megállapítsák a jövedelmek és kiadások különbözetét. Ez lehet vagy hiány, vagy felesleg, a szerint, a mint a bevétel, vagy a kiadás nagyobb.

A magyar állam költségvetésének előirányzata kinyomatva is nagy terjedelmű. De meg azon felelősség arányában is, a mely szerint a költségvetés részei egy-egy miniszterre megoszlanak, fölöt-
több megnehezítené, ha azt egy munkában összesítve adnák az országgyűlés elé. E végből a költségvetést 18-20 kisebb-nagyobb füzetben adják közre. Az első füzet a többi füzetek számadatainak összegezését tartalmazza, amíg a többi füzetek közül kettő kettő egy tárczának a költségvetését tartalmazza részletesen, oly módon, hogy az egyik füzet adja a költségvetést, a másik az indokolást.

V. A kamarális rendszer.

1. §. **A kamarális rendszer alapelve.** A kamarális rendszer minden gazdasági tény nyomán bekövetkezett pénzapadást vagy pénzsaporulatot a bevétel és a kiadás formájában mutatja be és számolja el.

Vonatkozhatik a bevétel és a kiadás dolgokra is; mivelhogy az állam gazdálkodásának tevékenységét nem meríti ki a pénz-bevétel és a pénz-kiadás. Azok a könyvek, a melyek a kamarális rendszer keretében alkalmazást nyernek részben pénz-bevételről és pénz-kiadásról, részben dolgoknak, bevétel és kiadás formájában jelentkező gazdasági forgalmáról adnak számot.

A kamarális számviteli rendszerben az egyes gazdálkodás eseményei vagy időrend szerint jegyezzük fel, vagy pedig számla szerint. Az időrend szerint való feljegyzésekre szánt könyvek vonalrend-

szere különbözik a számla szerint való feljegyzésekre szánt könyvek vonalrendszerétől. Amazok arra készültek, hogy az eseményeket egymás után lehessen rájuk jegyezni, — emezek, hogy az egymemű események, avagy ugyanazon egy vagyón-részre, vagy jövedelmi ágra vonatkozó események hatásuk szerint kerüljenek egymással szembe.

A pénz és dologi szolgáltatások osztályozása szerint alkalmazott könyveken kívül megkülönböztetünk még napos-könyveket (naplókat) és főkönyveket. Amazokba napról-napra követő egymásutánban jegyezzük fel az eseményeket, emezekbe időközönként. A napos könyvekbe rendszerint közvetlenül, a megtörtént esemény után feljegyezzük a tételt, — a főkönyvbe rendszerint közvetve, a napos-könyvből írjuk át a tételeket.

2. §. Szolgáltatások és teljesítések. A kamarális rendszerben nem csak a formális bevételeket és kiadásokat tekintjük valóságban is bevételeknek és kiadásoknak, hanem a szolgáltatásokat (illetékek) és teljesítéseket is ebbe az elszámolási alakba öltöztetjük.

Értjük pedig az illetékes, kötelező szolgáltatások (tartozások) alatt azon jogot, illetőleg kötelezettséget, a melyre támaszkodva a gazdálkodó alanynak módja van rá, hogy a vagyoni kezeléshez megkívántatott kezelési cselekményeket elvégezhesse, illetőleg elvégezze. A szolgáltatás lerovása képezi a teljesítéseket. Minden teljesítést kiszabott szolgáltatásnak kell megelőznie. Épp ez okból a teljesítéseknek nincsen befolyása a vagyon nagyságára, mivelhogy minden teljesített összeggel megfogy a megfelelő szolgáltatás.

Pl. valamely gazdaság készpénze	K	1400.—
követelendő szolgáltatások értéke	„	700.—
összes vagyona	K	2100.—
ha a követelendő szolgáltatások javára 300 koronát leróttak, akkor		
a készpénz felszaporodik	K	1700.—
a követelendő szolgáltatások lepadnak	„	400.—
összesen	K	2100.—

A szolgáltatásoknak és teljesítéseknek kettéválasztása a kamarális számviteli mód szerint a következő célokat szolgálja:

1. ki lehet mutatni minden egyes fejezet,

illetőleg cím alatt azokat a hátralékokat, a melyek az esedékesség napja után nem rovattak le;

2. nagyobb gazdaságoknál a gazdaság vezetése olyképpen osztható ketté, hogy a gazdaság vezetője végzi a teljesítendő szolgáltatások kiszabását, a neki alárendelt tiszt pedig a kiszabott szolgáltatások teljesítését. A miből ismét az következik, hogy a gazdaság vezetője a szolgáltatások számadását, a neki alárendelt tiszt pedig a teljesítések számadását végzi.

3. §. **A kamarális rendszer könyvei.** A teljesítendő szolgáltatásokat közvetlenül a főkönyvben jegyezzük fel. Rendszerint az előirányzattól készül. Az ott felvett összegek azok a várandó szolgáltatások, a melyeknek teljesítése a gazdasági időszak folyamán bekövetkezik.

A kamarális rendszer főkönyvének alakja a következő:

Tétel szám	Szolgáltatás	kelet	Napló szám	Teljesítés
		K		K
126	Előirányzott összeg	13680.—	II/26 18 III/18 32 V/22 48 VI/14 92 VI/30	1200.— 4580.— 2600.— 3400.— 11780.— 1900.— 13680.—
	Hátralek az elmúlt számadási időszakról	1900.—		

És mivelhogy ilyképpen az előirányzott szolgáltatásokra más nyilvántartás nem szükséges, mint csak a főkönyv, tényleg nem is vett fel a rendszer, könyvei sorába, ezek számára más könyvet.

A teljesítéseket mielőtt a főkönyvbe jegyeznék föl, előbb a naplókba írják be. Amíg a főkönyv számlasoros feljegyzéseket tartalmaz, addig a napló időrendben tartalmazza a lerótt teljesítések feljegyzését.

A naplók közül legjelentősebb a pénztár-

könyv, a melynek megszokottabb alakját a következő minta mutatja.

Napló szám	B e v é t e l e k	Összeg		Főkönyv lapszám
		K	f	
1.	Pénzkészlet	524	40	
	A . . . főreáliskola beszo- latott félévi tandíja . . .	1063	—	

Hasonlóan megrovatolt lapra jegyzik fel a kiadásokat. Az egyes rovatok felírása jelzi tartalmukat. A napló számsor szerint, egymásutánban mutatja a bevételek sorozatát. A főkönyvi lapszámhasáb a főkönyvnek arra a számlájára mutat, a melyre a tételt utóbb átjegyztük.

Minden teljesített szolgáltatás feljegyzése önálló tételt alkot.

A pénztárkönyvnek is, mint a többi naplónak, vannak segédkönyvei, segéd-naplói. Ezek vagy arra valók, hogy egy-egy tétel részletadatait mutassák, vagy hogy csak egy bizonyos bevétel- vagy kiadás-csoport tételeit vegyék föl.

A pénztárkönyvnek, mint időrendben vezetett naplónak a főkönyvek sorában megfelel a pénztár főkönyve. Szokás ezt is két könyvbe foglalni. Az egyik a bevételek főkönyve, a másik a kiadások főkönyve.

E főkönyvek minden egyike annyi hasábot foglal magában, a hány különféle bevételi, illetőleg kiadási forrása van a gazdálkodásnak. Minden hasáb külön mutatja a szolgáltatásokat és a teljesítéseket.

Az alkalmazott hasábok számát és rendeltetését a gazdaság természete szabja meg. A legáltalánosabb az a főkönyv, a melynek hasábrendje megfelel a fentebb is mutatott főkönyv hasábrendjének.

Szokásban van még, az összehasonlítás és a gazdasági tevékenység eredményének megállapítása érdekében a folyó évet összevetni a múlt évvel, illetőleg úgy a szolgáltatások, mint a teljesítések hasábrendjét hasonló hasábrendekkel megtoldani. Az ilyen főkönyv mintája a következő:

III. fejez. 4. cím.

Szolgáltatások					Teljesítések						
Tétel-szám	Tárgy	Összeg				Kelet Napló tétel- szám	Tárgy	Összeg			
		a lefolyt időszakban		a folyó időszakban				a lefolyt időszakban		a folyó időszakban	
		K	f	K	f			K	f	K	f

A főkönyv lezárása a szolgáltatások és teljesítések összeg-hasábjában olvasható összegek összeadásából és összevetéséből áll. Megvizsgálandó hogy minden előjegyzett szolgáltatás teljesítése tényleg bekövetkezett-e, avagy bekövetkezett-e teljesen, illetőleg, hogy mely összeg erejéig következett be. Ha az előjegyzett szolgáltatást fedezi a bekövetkezett teljesítés, az illető fejezet vagy cím főkönyve nem mutat különbözetet. De a hol a teljesítés csak részben következett be, ott hátralék vagy maradék, vagy különbözet mutatkozik, a mely a következő gazdasági időszak főkönyvében elővitelezendő, illetőleg lezárás előtt a főkönyv két oldalösszegének kiegyenlítésére fordítandó.

Ime a következőkben néhány segédkönyv mintája, a melyeket számvevőseink használnak.

Adópénztáros kézi jegyzéke.

Naplószámk	Bevétel				Kiadás			
	Aranyban		Folyó pénz- értékben		Aranyban		Folyó pénz- értékben	
	K	f	K	f	K	f	K	f

Tételszám		tar- tama		folytonos illetmény																																		
Az utalványozó rendo- let száma és kelte		T á r g y		neme és évi összege																																		
		honnan meddig		ideiglenes nyugdíj			Tisztviselők, altisztek és szolgák ill. őzv. nyugd.			árvák neve- lési járulékai		ellátási díj		kegydíj		Összesen		ideiglenes nyug- díj		Tisztviselők, al- tiszttek és szolgák ill. őzv. nyugd.		árvák nevelési járulékai		ellátásdíj		kegydíj		végkielégítések		temetési járulé- kok		Összeg		Észrevétel				
K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f			

Pénzügyi nyugdíjak.

Előírás														Érvényesítetett		Teljesítés																								
Tétel		Előlegkönyv lapja és száma																																						
		év	hó	nap	szám	Az utalvány kelte és száma		Mely pénztár száma		T á r g y		Egyenkint		Leírások		Összesen 19. jan. 1-től		Együtt		Mikor ki által?		Összeg		mely előírási tételre mikor		napl. czikk mely pénztár által honap		Egyenkint		Összesen 1896 január 1-től		Compentalandó összeg		Észrevétel						
K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f			

Utalványkönyv.

Fejzet	Czím	Utalványozás ..... évre	Hitel a költségvet. törv. szerint		Január		Febr.		Márcz.		A hitel-nél az utalványozás több vagy [jel között kevesebb		Év végén helyesbítés		Összesen	
			K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f

Rovatkönyv.

1 ..... é v ö s s z e g e z é s e																
Fejzet	Czím	Rovatok	Mult évi hátralék		Előírás folyó évi járandóság Magyarországnban		Együtt		Lerovás Magyarországnban		Hátralék a folyó év végével		Észrevétel			
			K	f	K	f	K	f	K	f	K	f				
		A.														
		a) Rendes kiadások . . .														
		b) I. Átmeneti kiadások . . .														
		II. Beruházások														
		c) Rendkívüli közönségi kiadások . . .														
		Végösszeg	<hr/>													
		B.														
		a) Rendes bevételek . . .														
		b) Átmeneti bevételek . . .														
		Végösszeg	<hr/>													

Forgalmi Főkönyv

Tétel			Bevétel- előfordul			Tudositás szeri- nt kölcsönösen elszámoltatott			Tétel			Kiadás- előfordul			Tudositás szeri- nt kölcsönösen el- számított																				
a pénztár rovására			Tárgy			aranyban			ezüstben			kőtvényekben			a pénztár rovására			Tárgy			aranyban			ezüstben			kőtvényekben								
szert			a f. szám- tetele			K f			K f			K f			K f			K f			K f			K f			K f								
sz.			lap			tétel			sz.			lap			tétel			sz.			lap			tétel											

Ezen fejezet-rendszer mellett az egyes lapok különböző elszámolási ágak számára vannak lefoglalva; — így: Készpénz-szállítványok és ellátványok, — Pénzváltás, — Értesítvényszerű kiegyenlítések, — Naplószerű kiegyenlítések, — Idegen pénzek, — Adott és megtérített előlegek, — Államilag kezelt közalapok, — Egyenes adók, — Jogilletékek, — Díjjövedék, — Vallás- és közoktatásügyi tárcza . . . . stb. . . . stb.

VI. A kettős számvitel.

1. §. **A kettős számvitel mivolta.** A kamaralis rendszernek alapja és mivolta a szolgáltatások, előírások és teljesítések szembeállításában áll. De az előírásoknak, mint kiadásoknak és a teljesítéseknek, mint bevételeknek szerves összefüggését a kamaralis rendszer könyvei nem mutatják.

A kettős számvitel mivolta egységesebb. Egy és ugyanazon forgalmi ág bevétele és kiadása itt nem csak kölcsönös hatásában jelentkezik; de egyben a forgalom eredményét és az eredménynek okait is kiolvashatjuk a feljegyzésekből.

A kettős számvitelnek nem táblázatai, hanem számlái vannak, a melyeken a kölcsönhatás a számadatok szembeállítása folytán mutatkozik.

Minden jövedelmi ágnak, minden kiadásnak, a melynek a kamaralis rendszerben egy-egy rovat, a kettős-számvitelben egy-egy számla felel meg.

A számlák, természetük szerint, két csoportra oszlanak. Az egyikbe sorozzuk azon számlákat, a melyek csak az illető vagyonrész bevételeit és kiadását, a másodikba azon számlákat, a melyek a forgalom eredményét is mutatják. Amazokat vagyonrész-számláknak, emezeket eredmény-számláknak nevezük. A vagyonrész-számlák tartoznak a bevételeért, követelnek a kiadásért. Az eredmény-számlák tartoznak a veszteségért (vagyonapadásért) és követelnek a nyereségért (a vagyongyarapodásért).

A számlák viszonya aszerint csoportosul, a mint az ügyletnek tartalma hitelcselekmény avagy készpénzforgalom.

2. §. **A kettős-számvitel könyvei.** Az ügyletek természetére való tekintet nélkül napló-nak nevezük azokat a könyveket, a melyek az első feljegyzések befogadására rendelvek. Van: adósok-naplója, hitelezők-naplója, és a pénztári-napló. Úgy az adósok, mint a hitelezők-naplója egyoldalos-könyv, a melynek leggyakrabban használt megrovatolását a következő minta mutatja:

Napló.

Tétel szám	Tétel	Összeg		A főkönyv számla száma	
		K	f	Tartozik	Követel

A pénztár-napló hasonlóképpen van rovatozással ellátva, de kétoldalas; az egyik oldalra kerül a bevétel (Pénztár-Számla tartozása), a másik oldalra a kiadás (Pénztár-Számla követelése). Leggyakrabban használt alakját a következő minta mutatja:

Pénztár-Napló.

A tétel sorszáma	Tartozik	Összeg		A főkv. lap-száma	A tétel sorszáma	Követel	Összeg		A főkv. lap-száma
		K	f				K	f	

A kettős számvitel főkönyve, a benne foglalt számlákon mutatja mind azokat a vagyonsváltásokat, a melyekről a naplóknak egyes tételei adnak számot. Hasábrendszere teljesen vág a pénztár-napló hasábrendjével; a kivétel az, hogy amíg a pénztár-naplóban a főkönyvre, addig a főkönyvben hol a pénztár-naplóra, hol az adósok- vagy a hitelezők-naplójára hivatkozunk.

Számla.

Pénztár-Napló	Napló	Tartozik	Összeg		Követel- oldal	Pénztári Napló	Napló	Követel	Összeg		Tartozik- oldal
			K	f					K	f	

3. §. A kettős-számvitel alkalmazása. Érvényben levő törvényeink és rendeleteink értelmében a kettős-számvitelt csak az állami főkönyv vezetésében alkalmazták. Egyébként mindenütt az egyszerű számvitel rendszerének azon alakja nyer alkalmazást, a melyet fentebb ismertettünk (kamaralisztikus rendszer).

Az állami főkönyv mintáját a következő táblázat mutatja:

Naplóczikk félév	Követel Szöveg	Folyó pénz- érték		Fém- érték		Együtt		Naplóczikk Félév	Tartozik Szöveg	Folyó pénz- érték		Fém- érték		Együtt	
		K	f	K	f	K	f			K	f	K	f	K	f

VII. Az államgazdaság kiadásai és bevételei.

1. §. **A kiadás ágazatai.** Az államgazdaság keretében rendszerint annyiféle a kiadási ág, a hányféle az állami igazgatás. Ennek nagyobb csoportozatait véve kiindulásul az államgazdaság kiadásának ágazatait a következőképpen lehet osztályozni:

1. a belügyek igazgatásával járó kiadások. Belügyek alatt értjük itt mind azon állami tevékenységet, a mely — a törvénykezés kivételével — az állampolgárok védelmére és érdekeiknek istápolására irányul, és a mely felöleli a közegészségügyet, a közigazdaságot, és a közoktatást;

2. a törvénykezéssel járó kiadások; ide tartoznak az egyes bíróságok és bírósági szervezetek fenntartásával, meg működésének ellenőrzésével járó kiadások;

3. a külügyek intézésével kapcsolatos kiadások;

4. a hadügyi intézmények fenntartásával járó kiadások;

5. a pénzügyi kezeléssel járó kiadások, a melyek az állami szükségletek fenntartására megkívánt összegek előteremtésére és azoknak a meghatározott igazgatási ághoz való eljuttatására rendelt hatóságok fenntartására rendelvek.

2. §. **A bevételek forrásai.** Az állam bevételének forrásai részben magánjogi, részben közjogi természetűek.

A magánjogi természetű bevételi források hasonló megalkotottsággal bírnak, mint az egyes ember bevételi forrásai. Erednek pedig az ezen csoportba tartozó bevételek részben az államnak saját vagyonából, részben üzleti vállalataiból.

A közjogi természetű bevételek az állami fenntartóság jogczímén illetik meg az államot. Erednek az ezen csoportba tartozó bevételek: 1. az adókból, 2. az illetékekből, 3. a regálékból.

VIII. A kiutalványozást végző hatóságok.

1. §. **A gazdálkodó hatalom megoszlása.** Az állam gazdálkodását három hatóság végzi: az egyik elrendeli a gazdálkodás menetét, a gazdálkodó tevékenységet; a másik végrehajtja azt; a harmadik pedig ellenőrzi mind a kettőnek a tevékenységét.

1. A gazdálkodás menetét elrendelő hatóságok tevékenysége a költségvetési törvény végrehajtásában áll.

Az 1897. XX. t. cz. 20. §-a erre nézve rendeli, hogy a miniszterek és az állami számvevőszék elnöke azon számadási ágakat illetőleg, melyekre nézve a költségvetési törvényben felhatalmazást nyertek, a rendelkezésükre álló pénztáraknál függetlenül intézhetnek.

Egyebekben is a felelős miniszteriumot, mint a kormány gazdálkodásának irányítóját illeti meg az a jog és terheli az a kötelesség, hogy úgy a bevételek, mint a kiadások megállapított mértékén belül a gazdálkodás menetét szabályozza. Ő utalványozhat: a) törvény, szerzett jog, végzett munka, vagy teljesített szállítmány alapján véglegesen; b) előleg, vagy hitelnyitás alakjában számadás kötelezettségével; c) folytonos járandóságképpen állandó hatálylyal a megszüntetésig. (1897. XX. t. cz. 25. §.)

Úgyancsak az illetékes miniszterium jogkörébe tartozik, hogy megszabja a fizetésre kötelezettek által fizetendő összegek nagyságát és kiállítsa a szükséges fizetési felszólításokat.

Maga a fizetés azonban ki van véve a vezető hatóság jogköréből.

2. A fizetést egy másik hatóság, a végrehajtó hatóság végezi. Ezeket rendszerint pénztáraknak (adópenztár, hatósági pénztár, számpénztár stb.) nevezik.

Az államgazdaság mentének a szervezete olyképpen van megállapítva, hogy csak a kiutalványozó és a kifizető hatóság együttes összevágó működésében végezhető gazdálkodási tevékenység. Emez nem fizethet ki olyan összeget, a minőt amaz ki nem utalványozott. A kiutalványozásra jogosult hatóságok, a költségvetésben megállapított korlátok között utalványokat bocsátanak ki a pénztárakra, a melyek az utalványokat honorálják. És megfordítva: a bevételezendő összegek nagyságát meghatározó, a bevételek átvételét elrendelő hatóság adja ki a befizetésre szóló rendelkezéseket, a melyeket az illetékes pénztárak átvesznek.

Bizonyára nem csak a munkamegosztás elve vitte a kormányokat arra, hogy államgazdaság keretében a gazdálkodó tevékenységet ilyképpen kettéválaszszák, hanem főképp az állam bevételeinek és kiadásainak nagyobb ellenőrzése.

3. Az ellenőrző hatóság egyaránt örökdik az utalványozó, és a fizető hatóság tevékenysége fölött. Vannak államok, a melyekben külön van választva a közigazgatási hatóság ellenőrzése, és külön működik a pénztárak tevékenységét ellenőrző hatóság. Az alkotmányos államokban — hazánkban is — az ellenőrzés hatósága külön nyert szervezést és a törvényhozó hatalom nevében gyakorolja az ellenőrzést; mint ilyen teljesen független azoktól a hatóságoktól, a melyeket ellenőriznie kell, tehát független magától a miniszteriumtól is.

2. §. Az utalványozó hatóságok. Az állami hatóságok szervezetében az utalványozás joga csak a legfelsőbb közegeket itleti meg. Nem a véletlen, hanem az ellenőrzés logikus rendje követeli azt meg, hogy amíg az utalványozás joga csak a legfelsőbb hatóságoknak, az alkotmány felelős képviselőinek van fenntartva, addig a pénzbehajtással gyakorta az államhivatalok szervezetének legalsóbb rendű közegei is meg vannak bízva.

Igy utalványozási joga az államháztartás keretében csak a minisztereknek és az államszámvevő-

szék elnökének van (l. 1897: XX. t. cz. idéztem 20. §-át). Amennyiben alantasabb állami hatóságok (kir. tábla elnöke, póstaigazgató, pénzügyigazgató, törvényszéki elnök, stb.) bírnak kiutalványozási joggal, azt csak abban a körben érvényesíthetik, a melyet erre vonatkozólag az illetékes miniszter kijelöl, annak a hitelnek a keretén belül, a melyet bizonyos szolgálatok teljesítésére a miniszter bocsát rendelkezésükre. Az ilyen átruházott kiutalványozási jogot is a miniszteri felelősség fedezi, és ennek keretében teljesített kifizetésekért is az illetékes miniszter felelős.

Az 1897. XX. t. cz. elrendeli, hogy az elszámolás helyessége tekintetéből az utalványozási rendeletekben pontosan ki kell tenni azt a fejezetet, címet és rovatot, a melynek terhére az utalványozás történik, és hogy az utalványban megjelölt fejezeteknek, címeknek és rovatoknak egyezniök kell azokkal, a melyek a kiadásra kerülő összegek természetének, a részletes költségvetés szerint megfelelnek. Az elszámolás helyessége tekintetéből az utalványozási rendeletekben még olyan címeket és rovatokat sem szabad felcserélni egymással, a melyek között a költségvetési törvény a hitelátruházást megengedte.

Ebből kifolyólag a számvitel követelményeinek és a gazdaság kellékeinek megfelelő utalványnak tartalmaznia kell: 1. a fizetésre való felhívást; 2. annak a pénztárnak a megjelölését, a melynek a fizetést teljesítenie kell; 3. annak az egyénnek vagy hivatalnak, vagy hatóságnak a megnevezését, a kinek javára a fizetést teljesíteni kell; 4. a fizetés jogcímének a megjelölését; 5. a kifizetendő összeg nagyságát; 6. a fizetés módozatait (állandó járandóságképpen teljesítendő fizetéseknel, az időközönként visszatérő fizetések időpontját); 7. a kibocsátott utalvány keltét; 8. a kibocsátó aláírását; 9. azon sorszámot, a mely alatt az illető utalványt az utalványozó hatóság kibocsátotta, és 10. néha az utalványozásokat ellenőrző hatóság aláírását azokkal az utasításokkal, a melyek az elkönyvelés szempontjából szükségesek.

Vannak általános és különleges utalványok. Ha egyszer teljesítendő fizetés érdekében bocsátották ki az utalványt, különleges utalvány a neve; ha pedig több, időszakonként visszatérő kifizetés teljesítésére bocsátották ki, általános utalványnak nevezzük. Az általános utalványok rendszerint

visszavonásukig érvényesek. Különben az utalványozási rendeletek kellékeit a pénzügyminiszter az állami számvevőszék elnökével egyetértőleg külön utasításban állapítja meg.

Az 1897. XX. t. cz. 24. és következő §-ai egyben-másban korlátozás alá vetették, illetőleg szabályozták az utalványozás jogát. Így rendeli a 25. §., hogy az utalványozási jog kiterjed a számadási év végeig, azaz a következő év márczius hava végeig oly formán, hogy ez időpontig a miniszterek, illetve az állami számvevőszék elnöke a legközelebb lefolyt évre nyert törvényes felhatalmazás alapján oly kiadások utalványozását, illetve olyan bevételek előírását eszközölhetik a mult évi kezelés terhére vagy javára, melyeknek jogcíme a lefolyt év állami háztartásában gyökeredzik. A 26. §-ban azt mondja a törvény, hogy a költségvetési évet követő márczius hó végéig ki nem utalványozott hitel, vagy hitelmaradvány elévül és új törvényhozási felhatalmazás nélkül azontúl fel nem használható. Ellenben a megelőző évből (97. §.) fenmaradt építkezési, valamint építkezési jelleggel bíró átalakítási vagy felszerelési hitelek a pótkezelési negyed végeig az esetben is kiutalványozhatók, illetve lekötethők, ha a munka, a melyre vonatkoznak, nem fejeztetett ugyan még be, de már elrendeltetett. Ez esetben a kiutalványozás, illetve lekötés a rendelkezésre maradt hitelen belül, a valószínűség szerint szükségesnek mutatkozó összeg erejéig a pótkezelési negyed végeig oly kikötéssel történhetik meg, hogy annak tényleges felhasználása, illetőleg kifizetése csak a teljesített munkának vagy szállítmánynak megtörténtét igazoló szabályszerű okmányok alapján fog annak idején eszközöltetni.

Minden kiadási utalvány egy évig érvényes. A kiállítás keltétől számított egy év után elévül az utalvány, amennyiben külön törvény másként nem intézkedik.

A pót- vagy rendkívüli hitelek utólagos kieszközlése reményében (32. §.) valamely kiadást előleg gyanánt utalványozni nem lehet.

3. §. A pénztárak. Állami pénztáraknak nevezük azokat az állami szerveket, a melyeknek az a feladatuk, hogy bevételezzék, majd megőrizték az állampénzeit (értékpapirosait is) és fizetéseket teljesítsenek.

A pénztáraknak imént megjelölt általános feladatai mellett, a szolgálatok egész sorozata jutott az állami pénztáraknak osztályul, mert ezek rendszerint a pénz- és jövedelemkezelés legkülönbözőbb ágait is elvégezik. Nevezetesen pedig a legtöbbje egyben adóhivatal is, és mint ilyen végzi az egyenes adók kivetésének a munkálatait, ellenőrzi a vámhivatalokat, az általános tarifák alapján kiszabja a teljesítendő fizetéseket, stb.

Az államnak legelterjedtebb hivatalai a pénztárak, a mit megokol az a körülmény is, hogy az államnak mindenfelé kell fizetéseket teljesítenie és követeléseket behajtania. A pénztárak sokfélesége és elterjedt volta mellett szükségessé is vált, de meg a vezetés egyöntetűsége is megkövetelte, hogy egységes kezelés mellett az államnak voltaképpen csak egy pénztára legyen (központi állampénztár, Budapesten), a melynek a többi állami pénztárak csak részei.

Vannak pénztárak, a melyeknek csak az a hivatása, hogy teljesítendő befizetéseket hajtsanak be; viszont ezekkel szemben vannak olyanok, a melyeknek csak az a feladata, hogy kiutalványozott összegeket fizessenek ki. Azokat a pénztárakat, a melyek úgy a fizetések teljesítésére, mint a behajtásokra vannak kirendelve, rendszerint adópénztáraknak nevezük.

A pénztáraknak többféle rendszerét ismerjük. Legjelentősebbek közöttük:

a) a hatósági pénztárak rendszere. Ennek az a mivolta, hogy minden egyes, utalványozásra feljogosított hatóságnak külön pénztára van, a mely behajtja ezen hatóság követeléseit és kifizeti utalványait;

b) a kezelési ágak, vagy külön pénztárak rendszere. Ennek a mivolta abban van, hogy minden egyes közigazgatási ág számára külön pénztárt állítanak fel. E szerint minden helyen annyi pénztár volna, a hány közigazgatási ág abban összetalálkozik.

c) az egyesített pénztárak rendszere, a mely szerint minden helyen, elvileg csak egy pénztár van, a mely elfogad befizetéseket és teljesít kifizetéseket az összes hatóságok nevében és utalványára.

A különféle rendszerű pénztárak, rendszerüknek megfelelő (hasábrenddel) ellátott pénztári-nap-

lókat vezetnek. A hatósági pénztárak naplójában az utalványozó hatóság rendelkezési körének megfelelő hasábrendek vannak. A külön pénztárak pénztári naplója a legegyszerűbb szerkezetű, mert csak egyetlen kezelési ág bevételeit és kiadásait kell elszámolni; amíg az egységes pénztárak naplója a legnagyobb szabású, mert minden egyes hatóság bevételeit összesítve, majd külön-külön kell elszámolnia.

4. §. Az egységes állampénztárak szervezete. Az állam sokféle bevételi forrása és sokféle teljesítendő kifizetése azt kívánja, hogy az állam lehetőleg igen sok helyen tartson fenn ki- és befizetést teljesítő pénztárakat. Az ilyen pénztárakat rendszerint általános állami pénztárak-nak nevezzük.

Az egységes állampénztár mivoltának az felel meg, hogy mindenütt, a hol különös állami pénztárak nincsenek, ott általános állami pénztárak legyenek, a melyek nem csak az összes teljesítendő befizetéseket átvegyék, de a kerületükben teljesítendő állami kifizetéseket is végezzék. Az általános állami pénztárak gyakorta különleges nevet viselnek aszerint, a mint általános munkásságuk körén belül egy irányban, mint különös állami pénztárak működnek; leggyakoribb ezen elnevezésük: adóhivatali-pénztár. Különös állami pénztáraknak nevezzük a só-, határvámhivatali-, posta- és távíró-, bányászati-, erdészeti stb. pénztárakat.

Az állami számvitelről szóló 1897. XX. t. cz. 47. §-a az állami vagyon kezelésére, a bevételek és kiadások végrehajtására és ezzel kapcsolatban azoknak elszámolására a következő hivatalokat rendeli:

a) az általános állami pénztárakat és az adóhivatalokat;

b) a jövedékek és egyéb iparüzleti és jövedelmi ágak kezelésével megbízott különös állami pénztárakat, melyek csak az illető szakminiszter rendelkezése alatt állanak;

c) az állami kiadások bizonyos nemeinek apróbb részletekben való teljesítésére rendelt kezelési pénztárakat, valamint a közintézetek vagyonának kezelésével és elszámolásával megbízott közegeket, amennyiben ezen közintézetek állami vagyont kezelnek, vagy állami javadalmazásban részesülnek, és ennek folytán a kormánynyal számadási viszonyban vannak.

A különféle állami pénztáraknak nálunk Ma-

gyarországon a Budapesten székelő központi állam-pénztár képezi középpontját. Más államokban is, a melyekben egységes az állampénztár szervezete, rendszerint a fővárosban van a központi állam-pénztár, a mely mellett, természetesen, ott is fennállanak mind azok a pénztárak, a melyek a vidéki városokban végzik a befizetések átvételét és a kifizetések teljesítését.

5. §. A pénztárak viszonya egymáshoz. Lehetséges, hogy a pénztárak különböző fokban egymás fölé illetőleg egymás alá vannak rendelve, és lehetséges, hogy egymás mellett végzik szolgálataikat.

Az egymás alá való rendeltség olyképpen lehet szervezve, hogy a főbb álló pénztár az alantabban állónak egyben ellenőre.

Előfordul az alárendeltség sorában az a viszony is, hogy az alantabb fokon álló pénztár a magasabb fokon álló pénztárnak fizető állomása, és amaz csak is ennek rendelkezése folytán teljesíthet bevételt vagy kifizetést. Ilyenkor az alsóbb fokon álló pénztárak számadásait beléolvasztják a felsőbb fokon álló pénztár számadásaiba, és így a központi állampénztár számadása magában foglalja az állam összes kiadásait és összes bevételeit.

Nálunk a fentebb 4. §. a) és b) pontjában említett pénztárak és hivatalok az állam egész területén annyiban állanak egymással kölcsönös összeköttetésben, a mennyiben miniszteri vagy hatósági rendelkezés folytán (1897. XX. t. cz. 48. §-a) egymásért bizományilag fizethetnek és bevételeket egymásért eszközölhetnek. Sőt a 4. §. b. pontjában említett pénztáraknál a bizományos fizetésteljesítése idegen számadási ágak (tárczák) terhére vagy javára is elrendelhető, de csak az illetékes szakminiszter által.

6. §. A pénztárak szervezete. A pénztáraknál alkalmazott tisztviselők számát, és e számnak a végzendő munkához való arányosságát nem állapíthatja meg az elmélet. A gyakorlatban azonban mindenütt érvényesül azon elv, hogy minden pénztárnál van két felelős főtisztviselő, a kik mellett, a szükségnek megfelelő arányban, segédtisztviselők működnek. E két főtisztviselő közül, a kik rendszerint egyetemlegesen felelősek a pénztárkezelésért, az egyik a pénztárnak tulajdonképpen való főnöke, a másik az ellenőre.

Minden állami pénztárnál és vagyonkezelő hivatalnál vagy intézetnél — rendeli az 1897. XX. t. cz. 51. §-a — a kezelés közvetlen megfigyelésére ellenőr alkalmazandó, a ki az utasításokban szabályozott módon működik. Ellenőr alkalmazása csak ott mellőzhető, a hol a forgalom csekély és az ellenőrzés megfelelő rendszabályokkal különben is biztosítva van.

Minden számadó felelős a saját kezeléseért. Az ellenőrzéssel megbízott tisztviselő a kezelő számadóval egyetemleg felelős azon pénztár vagy raktár tartalmáért, a melynél az ellenőrzést kezelni köteles; felelős továbbá minden közeg a maga hivatalkörét érintő minden cselekvényért vagy mulasztásért.

Rendeli egyben az 1897. XX. t. cz. 49. §-a, hogy azon hivataloknál, a melyeknél készpénzen és értékpapirokon kívül más értékeket is kezelnek, az eladás tárgyát képező értékek és az ezekért befolyó pénzek kezelése egy és ugyanazon egyénre nem bízható. Kivételnek itt is csak abban az esetben van helye, ha a hivatalnak aránylag csekély forgalmát egy tisztviselő is elvégezheti, és ha különben is a kellő rendszabályokról gondoskodva van.

A pénztárak szervezésénél tekintettel kell lenni arra a szokásra és a törvénynek abbéli rendelkezésére, miszerint egy és ugyanazon pénztárnál vagy anyagkezelő hivatalnál tisztviselőkül nem alkalmazhatók:

- a) fel- vagy lemenő ágban rokonok és sógorok;
- b) az oldalrokonok unokatestvérig bezárólag;
- c) azok, a kik örökbefogadó szülői és örökbefogadott gyermeki viszonyban állanak;
- d) a tisztviselő nejének fitestvére vagy nőtestvérenek férje.

7. §. **A pénztári szolgálat.** A pénztárak hivatását az 1897. XX. t. cz. 60. §-a a következőkben állapítja meg:

- a) a pénztári számfejtés;
- b) a pénz- és anyagkezelés;
- c) a számvitel és
- d) a számadás.

A) A pénztári számfejtés annak a megállapításában áll, hogy a kifizetés megtörténhetik-e akadálytalanul. Részleteiben megvizsgálja a számfejtés: 1. magát az utalványt, a melynek alapján a pénztárnak majd fizetést kell teljesítenie; 2. meg-

állapítja a fizetést kívánó személy azonosságát, esetleg a képviselőnek a képviselőre, illetőleg az örökösnek az öröklésre való jogosultságát, (a fél köteles — rendeli az 1897. XX. t. cz. 62. §-a — a pénz vagy érték felvételére való jogosultságát, és amennyiben szükséges, személyi azonosságát is a számfejtő és a kifizető közeg előtt igazolni); 3. kiterjed a számfejtés annak az okmányoknak a megvizsgálására, a melyet a pénzt felvevő, illetőleg fizetést teljesítő fél az átvett, illetőleg teljesített fizetésről kiállít; 4. a fél által beszolgáltatandó okmány adatainak az utalvány adataival való összeegyeztetését is végzi, illetőleg megállapítja, hogy az adatok összevágók-e, és az okmány elfogadható-e? Az állami számvitelről szóló törvény a számfejtés céljáról és feladatáról a következőképpen rendelkezik: „Minden kiadás vagy bevétel teljesítését megelőzi a pénztári számfejtés, melynek célja megvizsgálni, hogy a jelentkező fél által bemutatott okmányok megfelelőnek-e mindazon kellékeknek, melyekhez a pénz vagy érték tényleges átadása vagy átvétele a szabályok értelmében kötve van.“

A számfejtést, vagy a számvevőség valamelyik tisztviselője, vagy pedig külön e célra kirendelt számvevővégzi. Néhol az ellenőrnek jut osztályul a számfejtés, amíg társa a fizetést teljesíti. Ott, a hol a számfejtést a számvevőség egyik közege végzi (1897. XX. t. cz. 63. §-a), a pénztárosnak csak arra kell ügyelnie, hogy a számfejtés a kiszabott formáknak megfelelően történt-e, vagy nem. Az első esetben teljesíti, az utóbbiban újabb számfejtést kíván.

B) A pénz- és anyagkezelés a pénzeknek, értékeknek és anyagoknak átvételéből, elhelyezéséből, megőrzéséből, továbbá az azokra vonatkozólag elrendelt kiadások és bevételek teljesítéséből áll.

Csak az illetékes miniszterek, az állami számvevőszék elnöke, vagy az illetékes hatóság rendelete, vagy ezek utasításbeli megbízása alapján teljesíthetnek valamely kiadást vagy bevételt.

Ha a fél olyan befizetést kíván teljesíteni, a melynek átvétele iránt a pénztár és kezelőhivatal meghagyást nem nyert, vagy ha a fél valamely időszaki járandóság fejében egy későbbi időszakra kívánja tartozását lefizetni, mielőtt még a korábbi időre esedékes illetményeket lerőta volna: a befizetés a féltől csak letéteményképpen fogadható el

és a kiállítandó nyugtatóványban világosan megjegyzendő, hogy a pénz átvételéből az államra semmiféle jogi hátrány nem származhatik.

Nehogy a fél bármiféle mistificációnak áldozatul essék, elrendelte az 1897. XX. t. cz. (67. §.), hogy állami pénzeket, vagy egyéb értékeket csak olyan tisztviselő vehet át, a ki az átvételre törvény- vagy utasításszerű megbizással bír. Más egyén kezéhez történt és az állam birtokába nem jutott befizetés, vagy szállítmány olybá tekintetik, mintha be nem szállított volna, és az arról szóló nyugtatóvány vagy átvételi elismervény az állam irányában érvénytelen. Ebből a rendelkezésből folyik a törvénynek azon dispoziciója, miszerint a pénz és értékek átvételére, valamint a nyugtatóványok és elismervények aláírására jogosult tisztviselők neve és hivatalos állása a hivatali helyiségnek valamelyik szembeötlő helyére kifüggesztendő hirdetmény útján hozandó a közönség tudomására (1897. XX. 67. §.).

Ezeknek figyelembe vétele mellett a rendben liquidált fizetéseket teljesíteni kell; a fél által beadott irományokat pedig a fizetés ellenében meg kell őrizni.

Hasonlóképpen el kell fogadni a rendben liquidált befizetéseket, a melyek ellen a pénztárak és kezelőhivatalok (1897. XX. 69. §.) a félnek hivatalos elismervényt kötelesek adni. Joga van a félnek továbbá arra, hogy az általa fölvetett pénzről vagy egyéb értékről ellennyugtát követeljen, melyet a felelős számadók kötelesek kiállítani és a hivatalos pecséttel ellátni.

C) A számvitel. A számvitel egyrészt a közigazgatás szerveinek, az utalványozó hatóságoknak és a kifizetést teljesítő pénztáraknak képezi feladatát, a mely feladat teljesítésében jelentkezik felelősséggel teljes hivatásuk pontos és szabatos elvégzésének a bizonyítása: másrészt a számvitel az ellenőrzésnek az eszköze.

Épp ez okból nem volna elegendő és helyénvaló, ha a számvitelt kizárólag az a hatóság végezné, a mely számadásra van hivatva. És épp úgy nem volna helyén, ha az ellenőrző hatóságok teljesítenék a számvitelt, kizárva abból a pénztári kezelést végző közegeket.

Rendszerint úgy is van, hogy a számvitel közös munkálát eredményez, és részt vesz abban úgy a pénztári kezelésre, mint az ellenőrzésre hivatott közeg.

Az államgazdaság természetében rejlik, hogy az időrendi elszámolás megoszlik az utalványozó és a végrehajtó közegek között, amennyiben az utalványozó közegek feljegyzik a kiutalványozást, a végrehajtó közegek pedig a kiutalványozás alapján teljesített fizetéseket. Az ilyképpen készült időrendi feljegyzésekből szerkesztik a számlasoros feljegyzéseket, illetőleg elszámolásokat, rendszerint mind a két helyen külön, és küldik összevetés, összeegyeztetés céljából annak a hatóságnak, a mely azt időközönként egybeállítva, az állambáztartás időközi kimutatásait szerkeszti. Ha a számvitel rendszere olyképpen van megállapítva, hogy a rendszeres számvitelt az utalványozó hatóságok végezzék, az államszámvitel természet szerint fűződik egygyűvé a részleges számadások készítésével, amennyiben azok, a kik e számadásokat készítik, egyben az állami számadások készítését is végelik. Ha azonban a rendszeres elszámolást a pénztárak készítik, akkor az állami számadásoknak e rendszeres elszámolások alapján készítenő összeállítását külön hatóságok szerkesztik.

Rendszerint minden utalványozásra feljogosított hatóságnak van kirendelt közege arra, hogy a maga kerületében végzett pénztári- és anyag-kezelési számadásokat készítse. Természetes, hogy minden miniszteriumnak, mint a kiutalványozásra kizárólagosan hivatott hatóságnak, különleges szervezettel bíró számviteli osztálya van.

Az állami számvitelről szóló 1897: XX. t. cz. 70—77 §-aiban rendelkezik a számvitelről. E szerint, minden pénztár vagy kezelő hivatal, amely egynél több ágat kezel, főnaplót tartozik vezetni, mely a hivatal összes pénz- és értékpapir-kezelését magában foglalja (l. a 18. oldal). Az általános állami pénztáraknál minden pénzkezelő pénztári lajstromot vezet, mely lajstromok a pénz- és értékpapir-kezelés és készletnyilvántartására nézve együttvéve a főnaplót pótolják. A főnaplóknak az a célja, hogy a pénztár összes kezelését egybefoglalják, és ez által lehetővé tegyék, hogy a pénzkészlet minden pillanatban, de különösen a napi zárlatnál könnyen és anélkül legyen megállapítható, hogy valamennyi tárcza-naplót és alnaplót le kellene zárni.

Továbbá minden pénztár és anyagkezelő hivatal a költségvetési vagy azt kiegészítő törvényekből eredő kiadások és bevételek elszámolására tárcza-naplókat vezet, a melyekben az egyes miniszteri

tárczákat illető bevételeket és az ezek terhére eső kiadásokat tünteti fel.

Azon állami pénztár, a mely valamely alapnak (alapítványnak) törzsvagyonát kezeli, arról a forgalmi napló keretén kívül külön naplóban önállóan számol; a többi pénztárak pedig az ezen alapok (alapítványok) javára vagy terhére bizományilag teljesített bevételekről és kiadásokról a forgalmi napló útján számolnak (l. a 18. oldalra nyomtatott mintát).

A birói letétekről, árvapénzekről, valamint minden egyéb készpénzről, értékpapirokról és letett tárgyról, mely szoros értelemben idegen vagyonnak tekintendő, a pénztárak külön letéteményi naplóban számolnak.

A minisztereknek és az állami számvevőszék elnökének, valamint az ezeknek alárendelt hatóságoknak rendelkezése alatt álló általános állami pénztárak és adóhivatalok, — továbbá a jövedékek és egyéb iparüzleti és jövedelmi ágak kezelésével megbízott különös állami pénztárak, melyek csak az illető szakminiszter rendelkezése alatt állanak, forgalmi naplót vezetnek, melyben valamennyi pénzküldemény, mindennemű bizományos fizetés, és a pénzforgalmi kezelésből keletkezett egyéb átfutó összegek számoltatnak el. — A forgalmi napló szolgál egyszersmind a tárczanaplók havi összegeinek a fölvételére, az állami pénzek és értékpapírok kezeléséből fennmaradó pénztári készleteknek és a különböző nem állami alapok és letétek készleteinek havonkénti kimutatására, s így az összes pénz- és értékpapír-kezelésnek kitüntetésére.

A pénztári naplóban az állam kezelése alatt lévő értékpapírokat névértékük szerint kell elszámolni.

Minden pénztár vagy anyagkezelő hivatal, a mely évi rovatszámadásokat (l. a 20. old. mintája) terjeszt számvevőiségi szigorlat alá, főkönyvet (l. a 21. old. mintája) tartozik vezetni, melyet a pénztári tényleges eredményére nézve minden év december hava 31-én lezár, a kiadási utalványozásra és a bevételi előírásra nézve pedig a következő év márczius hava végeig terjedő póttalványozási határidőig nyitva tart.

Az anyagok és természetmények, valamint az állam bármily egyéb ingó vagyona az anyagszámadás, illetve leltári elszámolás tárgyát képezik.

A számvitel a legszorosabb kapcsolatban van a pénztári kezeléssel és a pénztáraknak egymáshoz való viszonyával. Az előbbiről már volt szó; az utóbbiról csak futólag került említés, holott az eddigiekből is kitűnik, hogy a pénztáraknál még az egységes számviteli rendszer keretében is meg-
esik, hogy a pénztárak egymás között is végeznek pénzkezelési szolgáltatásokat, főképpen bizományban teljesített fizetést.

A számvitel keretében feljegyzendő készpénz-
tétel lehetnek:

a) fedezetek, ezek olyan összegek, a melyeket a fizetéseket teljesítő pénztárak kapnak, hogy a náluk kiutalványozott összegeket kifizethessék;

b) pótküldemények, olyan összegek, a melyeket azon pénztárak kapnak, a melyeknek készletei és bevételei nem elegendők arra, hogy az utalványokat kellőképpen honorálhassák,

c) fölöslegek, ezek olyan összegek, a melyeket az alsóbbrendű pénztárak küldenek bevételeik fölöslegéből annak a pénztárnak, a mely a fölösleg átvitelére van kirendelve.

A hol a pénztárak rendje osztályozva van, ott az egyes községekben működő pénztár közvetlenül a kerületi pénztárral, ez pedig a központi állami pénztárral van kapcsolatban. A különleges pénztárak pedig vagy közvetlenül, vagy közvetve vannak a központi állami pénztárral összeköttetésben.

A pénzek ki- vagy beszolgáltatásának ideje a pénzszükséglet természete szerint szokott megállapítva lenni. A pótlásokat rendszerint akkor küldik a felsőbb rendű pénztárak, a mikor az alsóbb rendűek, avagy csak a fizetésre berendezettek nagyobb szabású fizetések teljesítése előtt állanak. Viszont a fölöslegeket abban az időben kell a központi pénztárba beszolgáltatni, a mikor ennek még módja van kellőképpen gondoskodni az esetleg pótlásra szoruló pénztárak szükségleteit fedezni.

Említettük volt, hogy az egyik pénztár teljesíthet a másikért bizományban fizetést. A bizományban teljesített fizetések elkönyvelése kétféleképpen történhetik: vagy véglegesen vagy csak átmenetileg. A végleges elkönyvelésnek csak abban az esetben lehet helye, ha mind a két pénztár (a megbízó és a megbizott) a kiutalványozó hatóság rendelkezésére

van, és ennek intézkedéseit kiszolgálni van hivatva. Mert ebben az esetben sem a rendszeres elszámolásra, sem a kezelésre nem gyakorol semmi némű hatást az a körülmény, hogy a fizetést az egyik vagy a másik pénztár végezte; a végelszámolásra az egyedül illetékes hatóság kapja meg a számadásokat. Ha azonban más hatóság az utalványozó, és más hatóság hatáskörében történik meg a számadások felülvizsgálata; minden bizományban teljesített kiadást csak átmenetileg kell elszámolni, mert utólag vagy felsőbb intézkedés folytán szükséges elszámolásnak vagy kölcsönös kiegyenlítésnek kell történie.

D) Számadás. Az 1897. XX. t. cz. 78—80. §-ai intézkednek a számadásról, mint a pénztárak és anyagkezelő hivatalok hivatásának negyedik csoportjáról. A jelzett §-okban foglalt intézkedések szerint a ki állami vagy az állam szavatolása alatt álló pénzek vagy egyéb értékek kezelésével megbízott, azon miniszternek, illetőleg hatóság főnökének tartozik beszámolni, a ki a kezelés tárgyát képező számadási ágra nézve illetékesen rendelkezik.

Más helyett senki sem számolhat, kivéve azt az esetet, ha a beszámolás hivatalos rendelettel másra ruháztatik. A számadást a felelős számadók írják alá.

A számadás jogérvényes bizonyítékot képez a számadó mellett vagy ellen, éppen úgy, mint a kereskedelmi könyvek (1875. XXXVII. t. cz. 31. §.), a melyek úgy a kiállító ellen, mint mellette bizonyítanak.

A számadáson annak bemutatása után többé változtatni nem szabad.

Minden számadási ágról a kezelő számadók okmányolt havi naplókkal számolnak.

A számadásokhoz csatolt okmányok kétfélék, úgymint: a meghagyási igazolványok (hivatalos utalványok), a melyek a számadási tételek jogosultságát, — és a teljesítési okmányok (nyugták, ellennyugták), melyek a számadási tételek valóságát igazolják.

Olyan számadási ágról, a melyek természetüknél fogva helybeli könyvelést igényelnek, azon esetben, ha e könyvelést a forgalom csekély jelentőségénél fogva nem számvevőségi közegek teljesítik, a számadók az okmányolt havi naplón kívül évi

rovatszámadást is készítenek, melyből világosan kitűnjenek a kezelés évi eredményei, ezek:

- a) az év elején és végén mutatkozó vagyonszámkészlet;
- b) a bevételi és kiadási hátralék;
- c) az előírás, illetőleg utalványozás;
- d) a pénztári eredmény;
- e) egyéb a jövedelmezőség megítélésére szükséges adatok.

8. §. **A pénztári napló.** Minden pénztár köteles egy olyan pénztári naplót vezetni, a melyből az egész forgalom kiolvasható. Ennek a pénztári naplónak több segédkönyv van szolgálatára. Rendszerint minden egyes tárcza számára bevételezett és kiszolgáltatott összegek előbb külön segédkönyvben jegyeztetnek föl. Ha azonban a pénztár csak arra van hivatva, hogy egy bizonyos kezelési ág bevételeit és kiadásait kezelje, a segédkönyvek elesnek.

Ha a pénztárak nem csak az állam pénzt, hanem más alapokat és birói letételeket is kezelnek, ezek számára még külön naplókat vezetnek.

A számvitel általános elvein kívül a pénztári naplók berendezésére és kezelésére még a következők irányadók:

1. az egyes tárczák számára berendezett pénztári napló csak ennek a tárczának a bevételeit és kiadásait tünteti föl;

2. a tisztviselők járandóságai számára rendszerint külön naplókat szoktak vezetni;

3. hogy az ellenőrzés könnyű és a kezelés áttekinthető legyen csak rövid idő közök számára készül a napló; így néhol csak egy napra, máshol hetenként, vagy hónaponként kerül sorra egy-egy napló-füzet;

4. azon államokban, a melyekben az érczpenz mellett még papirpenz is van forgalomban, és a pénztárak még nyilvános kötelezvényeket is elfogadnak fizetésül, a különféle fizetési eszközöket, külön hasábkba írják;

5. a változó árfolyammal bíró érméket, az összes pénztárak egy és ugyanazon árfolyammal veszik számításba, megállapított árfolyam szerint, a melyet időközönként a központból közölnek a pénztárakkal;

6. csak a főpénztári naplóban vezetik elő a pénzkészletet, a segédnaplóban nem;

7. az alapok és letétek naplói nincsenek a pénztári főnaplóval semminemű összefüggésben.

IX. Az ellenőrzés.

1. §. **Az állami vagyon osztályozása.** Az állam vagyona alatt értjük az állam birtokában levő gazdasági javak összeségét. Az állam vagyona nem azonos a nemzet vagyonával, mert ez a nemzet birtokában van, ha mindjárt ebből szedi is a kormány azt a jövedelmet, a melyre az állam szükségleteinek fedezése érdekében szüksége van.

Az állam vagyont három osztályba szokták sorolni; az egyikbe tartoznak azon javai, a melyekből jövedelmet húz (uradalmak, erdősegek, bányák, gyárak, vasútvállalatok), — a másodikba a kezelés fenntartására szolgáló javak tartoznak (ilyenek állami hivatalokul szolgáló épületei, iskolái, múzeumai, tudományos intézetei) — a harmadikba tartoznak a közjavak, a melyek a közhasználatra vannak kirendelve, (ilyenek: az utak, csatornák, kikötők, hidak stb. . . .)

A kifogástalan ellenőrzés megállapítása érdekében időközönként az állam vagyonáról is készül leltár, a mely általánosságban ugyanazon elv szerint készül, mint az 1875. XXXVII. t. cikkben megállapított kereskedői leltár.

Kiegészítik e tételt az 1897. XX. t. cz. 36. és 37. §-ai, a melyek rendelik, hogy a miniszterek kötelesek gondoskodni arról, miszerint az ügykörükbe tartozó ingatlan vagyonról törzskönyv készíttessék, melyből a vagyon lényeges ismertető jelei, a mindenkori álladék és az érték kivethetők legyenek, továbbá intézkednek arról is, hogy úgy az ingatlan, mint az ingó vagyonról leltárak vezettessenek.

A törzskönyvek és leltárak készítését és vezetését külön utasítások szabályozzák.

2. §. **Az állam adósságai.** Az állam adósságai lehetnek állandóak és függők. Az állandó adósságok ellenőrzése és kezelése a pénzügyminiszter hatáskörébe tartozik. Azok leltárát is a pénzügyminiszteriumban készíti el, az erre kirendelt hitel-számvevőség.

A függő adósságok ellenőrzéséről és időközönként való állományának megállapításáról a törvényhozás külön bizottsága gondoskodik.

Az állam activ-vagyonáról és passiváiról készítenő leltár képezi az államvagyon teljes leltárát, a melyet központi leltárnak is neveznek. Az ilyen leltárnak azonban nem nagy gyakorlati jelentősége van, mert az állam vagyoni erejét nem activáinak és passiváinak a különbözete, hanem mindenek fölött adózó polgárainak adóképesége határozza meg.

3. §. Az ellenőrzés személyi és tárgyi alapja. Az ellenőrzésnek kettős biztosítékot kell nyújtani; az egyik a személyekben, a másik magában a munkában keresendő.

A személyekre, vagyis az ellenőrzést végző tisztek egyéni tulajdonságaira vonatkozólag azt kívánja meg a helyes ellenőrzés, hogy megfeleljenek mindazoknak a követelményeknek, a melyeket állami tisztviselőkkel szemben szokás támasztani; ezen kívül pedig megfelelő szakemberek legyenek.

A szaktudás megszerzését Magyarországon az államszámviteltani államvizsgálat letételéről szóló bizonyítvánnyal kell igazolni. Ennek a vizsgálatnak a tárgyait és feltételeit a m. kir. pénzügyminiszternek 1892. évi 52177. sz. alatt kiadott rendelete szabályozza. Főbb rendelkezései a következők:

államszámviteltani államvizsgálatot csak Budapesten, vagy pedig Kolozsvárott lehet letenni;

vizsgálatra csak azok jelentkezhetnek, a kik középiskolát, vagy ezzel egyenrangú tanintézetet végeztek, és az érettségi, illetőleg a megfelelő záróvizsgálatot letették. Vannak azonban olyan közszolgálatban levők is, a kik e vizsgálat kiállítását igazoló okmány nélkül is jelentkezhetnek az államszámviteltanból államvizsgálatra;

annak, a ki olyan helyen lakik, a hol az államszámviteltant nyilvános tanintézetben előadják, a vizsgálatra lépés előtt igazolnia kell, hogy ezeket az előadásokat eredménnyel hallgatta. Akik ilyen tanfolyamokat nem hallgattak, azoknak azt kell igazolniok, hogy állami, törvényhatósági vagy községi vagyonkezelő, vagy számtartó hivatalnál legalább egy éven át sikeresen működtek, vagy pedig a m. kir. pénzügyminiszter által ezen gyakorlat igazolásának kötelezettsége alól egészben vagy részben felmentettek;

az államszámvitelből teendő állami vizsgálatnak tárgyai: a köz- és államgazdaságtan alapvonalai; a magyar állam közigazgatási szervezete; a közszámvitel általános elmélete; az állami és törvényhatósági költségvetés és az állami zárószámadás; az előzetes és utólagos állami számvitel és az ellenőrzés; a könyvvitelnek különféle rendszerei, ezeknek szabályai és alakzatai; a vagyonnak kezelésére és számadására nézve a magyar állami gazdaságban érvényes általános szabályrendeletek és utasítások; a számadások birálatának alapelvei; a számvitel irodalmi története és az európai államok különböző számviteli rendszerének összehasonlítása. — Csak az írásbeli vizsgálatnak képezi tárgyát: a közönséges számtan gazdasági alkalmazása;

azok, a kik az államszámviteli tanfolyamot a budapesti tudomány-egyetemen, vagy valamely jogakadémián vagy joglyceumon hallgatták, valamint a magántanulók is, a vizsgálatot kivétel nélkül a Budapesten működő vizsgáló bizottság előtt kötelesek letenni. Azok ellenben, a kik a tanfolyamot a kolozsvári Ferencz-József tudomány-egyetemen hallgatták, a vizsgálat letételére az ottani, vagy pedig a budapesti vizsgálati bizottságnál jelentkezhetnek;

a ki a vizsgálatot akarja letenni, az a vizsgálatra való bocsátást kellően felbélyegelt írásbeli folyamodvánnyal kérelmezi a vizsgáló-bizottság elnökétől. Ez a jelentkezőt el is utasíthatja; az elutasító végzést indokolni kell. Az elutasító végzés ellen a pénzügyminiszterhez lehet fellebezni. A vizsgálat két részből áll: írásbeli vizsgálatból és szóbeli vizsgálatból. A szóbeli vizsgálat alkalmával minden egyes jelölthöz a vizsgáló-bizottság meghívott tagjai legalább negyven kérdést intéznek. Az elnök utoljára szintén intézhet kérdéseket a jelölthöz;

a kit a vizsgálaton képesítettnek nem ítéltek, a képzettség hiányainak megjelölésével ismétlő vizsgálatra utasít a bizottság. Az ismétlő vizsgálat 2—6 hónap múlva tartandó meg. Ha a jelölt az ismétlő vizsgálaton sem találta meg a képesítettnek, csak kivételesen bocsátható harmadizben is vizsgálatra, a mely a második vizsgálattól számítva csak tíz hónap múlva tehető le;

a megfelelő elméleti képzettségen kívül megkívánja a megbízhatóság és a gyanúnak lehetőleg csírában leendő elfojtása, hogy a rokonság bizonyos fokán levők, egymás mellett, vagy egymás fölött

pénzkezelési szolgálatot, illetőleg ennek ellenőrzését nem gyakorolhatják;

rendeli ezen kívül az 1897. XX. t. cz. 46. §-a, hogy az állami háztartás intézésére, a vagyonkezelés igazgatására, magára a kezelésre, annak elszámolására és ellenőrzésére hivatott tisztviselők nem vehetnek részt sem közvetve, sem közvetlenül olyan mesterség, kereskedés vagy ipar üzésében, sem olyan árverésekben, vállalatokban, adás-vevésekben és bérletekben, melyek hivatalos ügykezelésükkel összefüggésben vannak. —

A személyi biztosítékok mellett az ellenőrzés biztosítékául szolgálnak: 1) a pénztáraknak olyan benső szervezete, a mely az ellenőrzést önmagában hordja; 2) az a tilalom, a mely szerint állami pénztárak tisztviselői azok számára, a kik a pénztár előtt felekként jelennek meg szolgálatokat (nyugták, ellennyugták stb. . . kiállítása) nem végezhetnek; 3) az az óvadék, a melyet a pénztárt kezelő tisztviselő köteles letenni.

4. §. Pénzt kezelő tisztviselők óvadéka. Minden tisztviselő, a ki pénzt vagy anyagot kezel, köteles megállapított összegű óvadékot letenni. Az óvadék ellen az állam 4%-os kamatot fizet a tisztviselőnek. (Vannak olyan részvénytársaságok, a melyek kellő biztosíték mellett leteszik az óvadékot a tisztviselőért.)

Az óvadék általános elveiből következők, hogy az előbb teendő le, a mielőtt a tisztviselő a pénztár, illetőleg vagyonértékű anyag kezelését átveszi. Az óvadékot más is leteheti, ha a fölött az államnak ugyanazon jogok biztosíthatnak, a melyeket a tisztviselő által letett óvadék fölött gyakorolhat.

Lehet a biztosítékot adni készpénzben, — kézi zálogban azon értékpapírok sorából, a melyeket az állam erre a célra különösen is kijelöl, — és jelzálogban, vagy esetleg jótállás által.

Az óvadékot nem adja az állam nyomban azután vissza, hogy a pénzt, vagy anyagokat kezelő tisztviselő állását elhagyja, hanem csak akkor, ha az illető állásától felmentetik, és eleget tesz mindazon számadási kötelezettségeknek, a melyek terhelik.

Az óvadékból az állam rövid úton kielégítheti magát abban az esetben, ha a pénzt vagy az anyagot kezelő tisztviselő hűtlenséget követett el.

Az óvadék nagyságának a felelősség mértékéhez kellene simulnia. De ez esetben egyik-másik tisztvi-

selőnek óriási összegeket kellene letétbe helyeznie. Épp ez okból rendszerint az évi fizetések arányában állapítják meg az óvadékot; ámbár vannak államok, a melyek óriási összegeket követelnek óvadékul pénzt és anyagot kezelő tisztviselőiktől.

5. §. **Előzetes ellenőrzés.** Fontos szerepe jut a pénztárak kezelésében azoknak az intézkedéseknek, a melyek által a felülvizsgálat felelősségének kötelezettségével megterhelt tisztviselők már előzetes anyagi biztosítékot szereznek a pontos kezelésről. Ezen intézkedések abban állanak, hogy az ellenőrző a kezelő tiszttel egyidejűleg jegyzi fel a pénztár bevételeit és kiadásait, avagy az ellenőrző esetleg még a bevétel, illetőleg a kiadás megtörténte előtt végzi följegyzéseit.

Az előzetes ellenőrzés eszközeihez tartoznak a következők:

a) a pénzkezelés liquidációja az ellenőrző közegek által;

b) mindennemű pénzkadás bejelentése annál a közegnél, a mely az ellenőrzésre hivatva van;

c) az ellenőrző közeg közreműködése jogérvényes nyugták, illetőleg átvételi elismervények kiállításánál olyképpen, hogy minden befizetésnél a pénztáros csak ideiglenes elismervényt ad, a melyet az ellenőrző aláírása tesz véglegessé.

6. §. **A számfejtés.** A tulajdonképpeni számfejtést, mint az ellenőrzésnek leghatásosabb eszközét, még a számadás készítése előtt kell elvégezni, hogy a számvevőség megállapítsa, vajjon a számadás olyan-e, a mely alkalmas a felülvizsgálatra.

Az erre vonatkozó elővizsgálatnak meg kell állapítania:

1. teljes-e a számla, és meg vannak-e a hozzá tartozó mellékletek;

2. megfelel-e a számadás annak az időnek, a melyre vonatkozik, azaz meg van-e a közvetlen összefüggés ezen számla és a megelőző között, és hogy kiterjed-e arra az egész időre, a melyre vonatkozik;

3. hogy megfelel-e alakilag, azaz, hogy tartalmazza-e a szabályszerűen megkövetelt hasábrendeket?

4. hogy valódiak-e az aláírások?

Ha a jelzett adatokra vonatkozólag bárminemű hiányok merülnének fel, a számadás visszaadandó helyesbítés céljából a számadásra kötelezettek.

Ha azonban a számadás megfelel teljesen a követelményeknek, a számadók megkapják a felmentvényt.

Az ellenőrzés érdekében kifejtendő imént jelzett előleges számfajtást az 1897. XX. t.-cz. is méltatta, és a felelősség nagyságának mérlegelése kapcsán épp a praeventiv institutiókban messze menő intézkedéseket tett, amennyiben a 96. §-ában így rendelkezik: „A ministerek és az utalványozási joggal felruházott hatóságok kötelesek azon ügyeket a számvevőséggel véleményadás végett közölni, a melyek általában az elszámolásra vonatkoznak, vagy melyeknek elintézése a költségvetési fedezet kérdésével áll összefüggésben, vagy a melyek előzetes számfajtást igényelnek. Ily ügyek az elintézés után is, de még a kiadványozás előtt a följegyzés, illetve ellenjegyzés végett közlendők a számvevőséggel. — Közlendők továbbá a számvevőséggel azon intézkedések és adatok is, a melyeknek ismerete nélkül a számvevőség szigorlati és segédszolgálati teendőit helyesen nem végezheti.“

A számadás egyes tételeinek számfajtése három részből áll, amennyiben megvizsgálandók a tétel adatai alaki és anyagi szempontokon kívül még az iránt is, hogy helyesen végeztetett-e el a számadás. Az alaki vizsgálat a fentebb 3. pont alatt említett alaki kellékek vizsgálatán kívül kiterjeszkedik a mellékletek számának és alaki helyességének a vizsgálatára is. A számadás helyességének vizsgálata lényeges részét képezi az anyagi vizsgálatnak, a mely a számokban kifejezett tények valódiságának és helyességének a megállapítására vonatkozik. Kiterjed arra, hogy minden egyes számadási tétel összehasonlíttassék a megfelelő okmányokkal a végből, hogy egyezik-e a kiutalványozás okmányának tartalma, a lerovás okmányának tartalmával. Egyezniük kell ezen tételeknek: a) a személyre, b) az összegre, c) a címre, d) a fizetés idejére, és e) a fizetés érvényességének tartamára.

Ezen kívül még külön is meg kell vizsgálni az okmányokat valódiságukra való tekintettel. A valódiságot már az okmány alakja és kiállítása is igazolja. A felek által kiállított okmány helyességét a hitelesítés és a tanúk egyidejű aláírása igazolja. Egyéb-

ként is a köztörvények meghatárolják, hogy mely követelményeknek kell az okmányoknak megfelelniök, hogy hitelesek legyenek. Különösen is ügyelni kell arra, hogy az okmány kiállítója a tételes jog értelmében bir-e képességgel arra, hogy jogérvényes okmányokat kiállíthasson.

7. §. **Elhallgatott tételek megállapítása.** Azok az eszközök, a melyekkel a számvizsgáló megállapíthat olyan tényleg megtörtént kiadásokat vagy bevételeket, a melyeknek megfelelő tételei a számadásokból hiányoznak, kapcsolatosak azzal a számadási rendszerrel, a mely az államban törvény, vagy rendelet szerint alkalmazásban van. Ezen eszközök között általánosságban is el van fogadva:

1. a tételek kölcsönösségének a megállapítása. Ennek keresztülvitele érdekében valamely gazdálkodó alany összes kezelési kimutatásait összepárosítják azokkal a kimutatásokkal, a melyeket ugyanezen gazdasági tények ellentétes hatásáról készített egy másik gazdálkodó alany. Az összepárosításról kimutatást szerkesztenek, a melynek alakját az alább közölt minta mutatja:

Tétel száma	Tárgy	K i a d a t o t t					Bevételeztetett			Jegyzet		
		a gazdaság terhére	kelet	tétel szám	Összeg		a gazdaság javára	kelet	tétel szám		Összeg	
					K	f					K	f

E táblázatos kimutatásba bejegyzik azután az összes bevételezett és kiadott tételeket, a melyeknek egymást fedezniök kell. Az a tétel, a melynek ellentétes párja a kimutatásban nem fordul elő, kiadatott, vagy bevételeztetett, a nélkül, hogy megfelelően elkönyveltetett volna;

2. a rendszeres elszámolás, amennyiben ezt a pénztárt ellenőrző közegek végzik. A rendszeres elszámolás természet szerint rávezet minden hátralékra. Az ellenőrző feladata kutatni a hátralék okát, és ez által felderíteni azokat a tényeket, a melyekről a számadás nem tesz említést;

3. a mellékletek, amennyiben azoknak a tételeknek, a melyekre a mellékelt okmányok vonatkoznak elő kell fordulniok a számadásokban.

8. §. **A számvizsgálat eredménye, a számadási perrendtartás.** A számvizsgáló által megállapított hiányokat és tévedéseket utólag ki kell javítani, igazolni és pótolni.

Amde a helyesbítéseknek a megtörténte gyakorta még perjogi következményekkel is kapcsolatos, amennyiben a számadó és a számonkérő közötti viszony nem pusztán szolgálati, hanem az anyagi felelősség által is sulyosbított. Innen van, hogy bár peren kívüli az eljárás a számadó és a számonkérő között, az a hivatalos formák keretében történik és írásban folyik le a hivatalos érintkezés határain belül.

Az állami számvitelről szóló törvény külön fejezetben adja a számadási perrendtartásra vonatkozó intézkedéseket. Ezekben meg van állapítva, hogy a pénz- és anyagszámadások szigorlatánál felmerült észrevételek a számvevőség részéről kérdőpontok alakjában közvetlenül adatnak ki az illető számadóknak, kik azokra az észrevételekben kitűzött határidő alatt kimerítő felvilágosítást kötelesek adni.

Ha az adott felvilágosítás elégtelen, vagy az újabb észrevételekre szolgáltatna okot, a számvevőség az előző szakaszban meghatározott úton és módon másod-észrevételeket ad ki, melyekre az e végre szabott határidő alatt a számadók másod-felvilágosítással felelni tartoznak.

A szóban lévő észrevételeket a számvevőség mindenkor ahhoz a hivatalhoz intézi, a melynél a számadók a számadás idején szolgáltak. Azon hivatal pedig, a melyhez a kérdőpontok intéztettek, azon esetben is köteles a felvilágosítást elkészíteni, ha az észrevétel tárgyát képező tényekért felelős számadóknak csak egyike, vagy már egyike sem szolgál azon hivatalnál. Azonban a hivatal köteles az észrevételeket és a felvilágosítás tervezetét a felelős számadók mindegyikével közölni, kik a közösen aláírt felvilágosítást azon hivatal útján küldik a számvevőséghez, a melynek útján az észrevételeket vették.

Ha a felelős számadók egyike meghalt, a felvi-

lágosítást az életben maradt másik számadó adja meg. — A kártérítést a meghalt számadó hagyatéka az életben maradt számadóval egyetemleg viseli.

Ha pedig a számvevőségi észrevételek kiadása idején a felelős számadók már elhaltak, vagy ha testi vagy szellemi fogyatkozás őket a felvilágosítás megadására teljesen képtelenné teszi, azoknak hivatali utódjai kötelesek a felvilágosítást megadni, ennek következményeiért azonban nem felelősek. — A meghalt számadók hagyatéka a kártérítésért egyetemleg szavatol.

Ha a felvilágosításra kitűzött határidő elégtelennek mutatkozik, a felelős számadók annak meghosszabbításáért azon miniszterhez, vagy igazgatóhoz folyamodhatnak, kinek számvevőségétől az észrevételek erednek. — A miniszter, vagy az igazgató a számvevőség meghallgatása után, a melylyel saját elhatározását is utólagosan közli, a kért halasztást megadhatja. — Az igazgatónak ilyen esetben hozott tagadó végzése ellen a számadók 15 nap alatt folyamodhatnak a miniszterhez.

Ha a felvilágosítás az eredetileg kitűzött vagy meghosszabbított, vagy igazolás folytán megadott határidőre bemutatott és a feleletre vont számadó mentségei és igazolásai nem kielégítőek, a számadási ág fölött rendelkező miniszter, vagy igazgató a számvevőség véleménye alapján a felvilágosítás beérkezésétől számított legkésőbb hat hónap alatt kiadja a marasztaló végzést a számadónak.

Az igazgatónak marasztaló végzése ellen a számadók 15 nap alatt a miniszterhez folyamodhatnak.

Ha pedig az adott felvilágosítás a számvevőség észrevételeit teljesen elosztatja, vagy ha a számadó a kiadott marasztaló végzésnek a hiány megtérítése által eleget tett, a miniszter vagy igazgató a számvevőség véleménye alapján a felvilágosítás beérkezésétől, illetőleg a hiány megtérítésétől számítva szintén legkésőbb hat hónap alatt a számadó részére a felmentő végzést kiadja.

Ha a számadók a felvilágosítást a kellő időben elmulasztották megadni, az észrevételek és hiányok általuk beismerteknek tekintetnek, és a számadók a hiányok megtérítésében a miniszter vagy az igazgató által kiadott makacssági végzéssel elmarasztaltnak. — Ha a számvevőségi észrevételek kiadása idején a számadók már elhaltak, nincsen helye makacssági végzésnek, hanem a számadók hivatali

utódei szükség esetében pénzbírsággal is szoríthatók a felvilágosítás megadására.

Azon számadó, a ki el nem háríthatott akadály miatt felvilágosítását be nem adhatta, a makacssági végzés ellen egyszer igazolással élhet.

Az igazolási kérelmet a végzés kézbesítésétől számítva 15 nap alatt ahhoz a hatósághoz kell beadni, mely a makacssági végzést kiállította.

Az igazolást elvető igazgatósági végzést a számadó 15 nap alatt az illető miniszterhez fellebbezheti.

Ha az igazolásnak hely adatik, a felvilágosítás beadására új határidő tűzendő ki. Ha pedig a mulasztás, esetleg a miniszterhez történt fellebbezése után is igazolatlanoknak mondatik ki, a makacssági végzés lép hatályba.

Ha a számadóknak csak egyike vagy már egyike sem szolgál azon hivatalnál, melynek számadására a számadási végzés vonatkozik, e végzés az illető számadó-hivatalnak az eredeti példányban, és ez utóbbi által az érdekelt számadók mindegyikének külön-külön hivatalos másolatban adatik ki.

Az elmarasztaló végzések ellen a számadónak jogában áll a kézbesítéstől számított 45 nap alatt a rendes perútra lépni.

A számadási végzések a kézbesítéstől számított 45 nap múlva végrehajthatók akkor, ha ezen idő alatt az elmarasztalt számadók a törvényben nekik biztosított jogorvoslatok egyikével sem éltek. — Ha pedig a számadók az elmarasztaló végzés ellen jogorvoslattal éltek, és per útján bírói ítélettel keresetüktől elmozdítottak, a végzés a bírói ítéletnek kézbesítésétől számított 15 nap múlva végrehajtandó.

A végrehajtás az elmarasztalt számadó fizetésére vagy nyugdíjára közigazgatási úton, egyéb vagyónára vagy hagyatékára pedig az illetékes bíróság által foganatosíttatik.

A számadók, ha rendes időben beadott számadataikra három év lefolyta alatt észrevétel velök nem közöltetett, sem felvilágosítással, sem kártérítéssel többé nem tartoznak, kivéve oly esetet, midőn a számadó a büntető törvénybe ütköző cselekménnyel vádoltatik, mert ezen esetben a részére netalán már kiadott számadási fölmentvény sem oldja föl a felvilágosítási és kártérítési kötelezettség alól.

Azon számadásoknak későbbi megvizsgálásából eredhető hiányokért és károkért, melyekre nézve beérkezésük után három év alatt az illetékes szám-

vevőség észrevételeit a felelős számadóknak kiadni elmulasztotta, — a felelősség és kártérítési kötelezettség a számvevőségi igazgatót, illetve főnököt terheli.

9. §. A pénztárak felülvizsgálata. Az ellenőrzés gyakorlását az 1897. XX. t. cz. 42—46. §-ai kiterjesztik az állami vagyon kezelésére is és rendelik, hogy az állampénztárai évenként legalább egyszer, anyagkezelő hivatalai pedig időről-időre kiküldött biztosok által váratlan vizsgálat alá veendőek. Ezen vizsgálatok alkalmával a pénz- és értékpapirkészletet mindenkor teljesen, a leltári és anyagkészletet azonban a részletes utasításokban megállapított módon kell felülvizsgálni („rovancsolni“ mondja a törvény és érti alatta az üzleti könyvek megvizsgálását, továbbá a nyert eredménynek összeegyeztetését a számadás tárgyával).

A központi állampénztár kezelése felülvizsgálásának időszakait és módozatait a pénzügyminiszter és az állami számvevőszék elnöke egyetértve határozzák meg.

A felülvizsgálatra kiküldött biztos felelős a felülvizsgálat megejtésére (rovancsolási utasítások) kiadott utasításokban kijelölt köteleességek pontos teljesítéseért, valamint az általa észrevett, de föl nem jelentett hiányokból bekövetkező károkért.

X. A költségvetésről.

1. §. A kiadásokról és bevételekről. A költségvetési törvény a részletes előirányzatok alapján osztályok, fejezetek, címek és rovatok szerint folyó készpénzben állapítja meg az előirányzati évben felmerülendő állami kiadásokat és bevételeket (1897. XX. t. cz. 12. §.). Ki van ebben mondva, hogy a költségvetés egyrészt irányt adó az állami gazdaságot ellenőrző és vezető hatóság számára, mert magában foglalja, nagyságuk szerint, azokat a tételeket, a melyek kiutalványozhatók, — másrészt pedig a költségvetés az a mérleg, a mely mutatja a bevételek és kiadások egyensúlyát, és ez által megszabja a bevételek nagyságát. Ha a kiadások és a bevételek teljesen fedeznék egymást, könnyen lehetne mind a kettőt egységes megállapítás szerint megszabni. De az államgazdaság menete arra a tapasztalatra vezette a pénzügyek kezelőit, hogy az előirt bevé-

telek és a tényleges behajtások között számot tevő különbözetek szoktak támadni, amennyiben épp az előirányzott bevételek egy része, ha be is folyik abban a mértékben, a melyben előirányoztatott, ritkán folyik be a kiszabott időköz határain belül abban a mértékben, a melyben előirányoztatott. Ez okból vannak állami költségvetések, a melyek más mértéket használnak, a mikor megszabják a bevételeket, és ismét mást, a mikor a kiadások előirányzatáról van szó. Nálunk egységes mérték szerint állítják össze a költségvetésnek előirányzott bevételeit és kiadásait.

Vannak rendes és rendkívüli kiadások, és rendes meg rendkívüli bevételek. Rendeseknek nevezzük azokat a kiadásokat, a melyeket az államnak meg kell tennie, hogy rendes szükségleteit fedezze, és a melyek bizonyos időközökben rendszeresen visszatérnek. A rendes kiadásokkal szemben vannak a rendkívüliek, a melyek az állam szükségleteinek rendes keretét túllépik és csak kivételesen fordulnak elő. Ide számítjuk a nyilvános építkezések, vagy ehhez hasonló alkotások kiadásait.

Ugyanezen felosztás alapján mondjuk, hogy van az államnak rendes és rendkívüli bevétele. Rendeseknek nevezzük azokat a bevételeket, a melyek az állam maradandó jövedelmi forrásainak rendes kihasználásából erednek, és épp ez okból mindenévben megisméltődnek. Ezzel szemben vannak a rendkívüli bevételek, a melyek vagy nem tartoznak az államgazdaság állandó bevételei közé, avagy csak egyszer-mindenkorra fordulnak elő. A rendkívüli bevételek között, mint legnevezetesebbek szerepelnek az állami adósságok.

Az állam bevételeinek és kiadásainak rendes és rendkívüli csoportba való felosztása összevág a kamarális számadási rendszer keretében tett azzal a megkülönböztetéssel, miszerint vannak olyan kezelések, a melyek a forgalomhoz hozzá tartoznak, és viszont olyanok, a melyek ahhoz csak függelékképpen csatlakoznak. A kamarális számadási rendszer ismertetése kapcsán kimutattuk, hogy ezen szétválasztás alapja abban keresendő, miszerint csupán a forgalomhoz tartozó kezeléseknek van hatása a gazdasági forgalomra, a többieknek nincsen. Ezt feltüntetendő különbséget kell tenni rendes és rendkívüli kezelés között (az állami számvitelről szóló 1897. XX. t. cz. ezen kifejezései igen jellem-

zetesek), mert csupán csak az elsők azok, a melyek hatással vannak az állam gazdasági helyzetére.

2. §. A brutto és netto-budgetről. Ha a költségvetésben csak a tiszta-bevételek vétetnek föl, vagyis a kezelési költségek levonatnak, és éppen így csak a tiszta-kiadások szerepelnek, vagyis azon összegek, a melyekből a kezelési összegek már leüttettek, a költségvetést netto-nak (netto-budget) nevezzük. Ezzel ellentétes a brutto-budget, a mely a kiadási ágakkal összekapcsolt állandó bevételeket és másfelől az illető bevételi ág mellett előforduló állandó évi kiadásokat elkülönítve tünteti föl úgy, hogy a megfelelő kezelési eredmények a zárószámadásban is szétválasztva legyenek kimutathatók.

A netto-budgetnek az a hiányossága, hogy nem foglaltatik benne az állami bevételekkel kapcsolatos kezelési és behajtási költség, továbbá nincsenek benne a kiadásokkal kapcsolatos bevételek, és így egyrészt nem mutatja, hogy a közgazdaság milyen mértékben van megterhelve a budget által, másrészt hiányzik belőle az állami gazdálkodásnak egyik nagyon fontos része, tudniillik a bevételi források kezelésének költsége.

Viszont nem tagadható, hogy a netto-budget áttekinthetőbb, mint a számokkal túlságosan megterhelt brutto-budget. Vannak állami háztartások, a melyek a budget e két faját vegyítve használják, amennyiben egyes kezelési ágaknál, a melyeknek brutto-összege igen nagy, csak a netto-összeget teszik a budgetbe, és külön kimutatásokban adják a a brutto-összegeket.

A költségvetésekben nemcsak a jövő évi bevételek és kiadások előírányzott összegei vannak feljegyezve. Ritka az a pénzügyi kezelés, a melyben ne maradnának fenn az év végén hátralékok, úgy a bevételek, mint a kiadások terén. Az így támadt hátralékokat nem mindenütt szokás az előírányzatba felvenni. Vannak államgazdák, a kik a hátralékokat elhagyják a költségvetésből, azzal érvelvén, hogy a költségvetésnek csak azokat a bevételeket és kiadásokat szabad tartalmaznia, a melyek a költségvetés évét illetik. Mások úgy érvelnek, hogy a hátralékos bevételek és kiadások is a költségvetés évében, bonyolítatnak le, és ez okból kimaradniok nem lehet, — azonban a folyó évre szóló bevételektől

és kiadásoktól elválasztva illesztendőek az előirányzatba.

Vannak a maradékokon kívül még olyan tételek is, a melyek szintén az elmúlt évre irányoztattak elő, de bármely okból is nem kerültek kiadásra. Az ilyen fenmaradt bevételek, illetőleg kiadások összege kétféleképpen történhetik. Vagy felvételnek annak a költségvetésnek keretébe, a melyben tényleg kiadásra kerülnek; vagy pedig külön számadás keretében tartatnak nyilván.

Az állami számvitelről szóló törvény részletesen intézkedik a költségvetés erejének határáról, amennyiben rendeli, hogy a költségvetési évet követő márczius hó végeig ki nem utalványozott hitel vagy hitelmaradvány elévül és új törvényhozási felhatalmazás nélkül azon túl fel nem használható. Rendeli továbbá e törvény (27. §.), hogy a megelőző évből fenmaradt építkezési, valamint építkezési jelleggel bíró átalakítási vagy felszerelési hitelek a pótkezelési negyed végeig az esetben is kiutalványozhatók, illetve lekötethetők, ha a munka, a melyre vonatkoznak, nem fejeztetett ugyan még be, de már elrendeltetett. Ez esetben a kiutalványozás, illetve lekötés a rendelkezésre maradt hitelen belül, a valószínűség szerint szükségesnek mutatkozó összeg erejéig a pótkezelési negyed végeig oly kikötéssel történhetik meg, hogy annak tényleges felhasználása, illetőleg kifizetése csak a teljesített munkának vagy szállítmánynak megtörténtét igazoló szabályszerű okmány alapján fog annak idején eszközölni.

Az utólagos felhasználás céljából ekképp kiutalványozott hitelek az állami számvevőszéknek a kiutalványozással, illetve lekötéssel egyidejűleg tudomására hozandók.

Az utólagos felhasználás céljából kiutalványozott illetve lekötött hitelek rendszerint a tárgyévet követő számadási év végéig használandók fel s amennyiben ezen ideig fel nem használtatnak, de felhasználásuk még célba van véve, ez a körülmény a tárgyévet követő évre vonatkozó záró-számadásban a miniszter részéről indokolandó.

Ha a felhasználás a tárgyévet követő második számadási év végeig nem történnék meg, a fel nem használt hitelösszeg törlendő, szükség esetén a törvényhozástól, mint új hitel kérendő.

És ugyancsak ennek a törvénynek a 31. §-a

rendeli, hogy a kiadási utalvány egy év után elévül és ha a jogosult fél a kijáró összeget ezen határidő után nem veszi fel, az utalványozott összeget törlik az állam tartozásából. A jogosult fél kérelmére azonban az utalvány megújítható, mely esetben az illető kiadás annak az évnek folyó kiadási hitelét terheli, melyben az utalvány megújított.

Ebből kifolyólag (31. §.) a költségvetési évek között hitelátruházásnak helye nincsen és ennél fogva sem a folyó évi hitelek terhére a jövő évet illető kiadásokat, sem a folyó évi kiadásokat a jövő évi hitelek terhére előlegesen utalványozni, vagy a hitelmaradványoknak letéteményképp való kezelését elrendelni nem szabad. Minden valódi kiadás és bevétel szembe állítandó annak az évnek a költségvetésével, a melyben azoknak jogcíme gyökeredzik és semmiféle valódi kiadást, vagy bevételt az átfutók közt elszámolni nem szabad. Pedig az átfutó kiadások és bevételek egyenértékű megtérítést vonnak magok után, és így csak a pénztári mérlegre bírnak hatással, a vagyonsmérlegre azonban hatástalanok és még a budget mérlegét sem érintik. Ez okból a zárószámadásban külön vannak feltüntetve, és a költségvetéssel {nem állíthatók szembe.

3. §. A költségvetés kidolgozása. A költségvetés egész összegében több, apró részlet-munkának az eredménye. Miként már tanultuk volt, a miniszterek és az állami számvevőszék elnöke a saját kezelésükhöz tartozó kiadásokról és bevételekről külön-külön függetlenül készítenek részletes előirányzatokat, a melyeket rendszerint tárcza-budgeteknek is neveznek. Ezekből, mint elemekből, összekapcsolás által készül az állami költségvetés, a mely a minisztertanács határozatai által nyer véglegesítést.

A miniszter-tanács által jóváhagyott költségvetést a pénzügyminiszter terjeszti az országgyűlés elé, az 1867. X. t. cz. értelmében olyan időben, hogy annak országgyűlési tárgyalása az év végeig lehetséges legyen.

Az országgyűlés elé terjesztett részletes előirányzatba felvett összegeket a folyó évi költségvetési törvény megfelelő összegeivel össze kell hasonlítani és külön indokolásban igazolni.

Az egyes miniszteriumokban és az állami számvevőszékben készült részletes tárcza-budgetek az elmúlt év számadási eredményei alapján állíttatnak

össze. Minden tárcza-budget magában foglalja az illető miniszterium bevételeit és kiadásait, és ennek megfelelőleg két részre oszlik: bevételek és kiadások osztályára. A címek és rovatok ezekben is teljesen azonosok az állami költségvetésben előforduló címekkel és rovatokkal. Sor szerint előbb a személyi, azután a tárgyi kiadásokat és bevételeket veszik fel. Mind a kettő során az időközönként változatlanul visszatérő tételeket, megállapított nagyságuk szerint kell felvenni. A megállapított járandóságok közé tartoznak a fizetések, a kir. udvartartás költségei, stb. . . . a tárgyi állandó tételek közé az állami adósságok kamatai és törlesztési hányadai, a rendszeresített szolgálk fizetése, stb. . . .

A periodikusan váltakozó összegeket az átlagos számítás alapján állapítják meg, a mely megállapítás rendszerint az elmúlt három év kiadásainak vagy bevételeinek átlaga alapján történik.

A rendkívüli kezelés bevételeit és kiadásait már a tárcza-költségvetésben is el kell választani a rendes kezelés tételeitől.

A költségvetés kidolgozására irányadók az 1897. XX. törvénycikknek 9. 10. és 11. §.-ai. Ezek szerint az állam különféle céljaira használt épületek vagy egyéb ingatlanok fentartási költsége és közadója azon számadási ág terhére irányzandó elő, melynek céljára az ingatlan használtatik. — Állami építkezésekre a szükséges kiadási hitel csak az egész építkezésre nézve részletesen kidolgozott tervek és költségszámítások alapján kérhető. Ha valamely építésnek végrehajtása több évre oszlik el, az évi előirányzatba azon részletösszeg veendő fel, mely a költségvetési év (mindig megegyezik a naptári évvel, 1897. XX. t. cz. 1. §.) alatt befejezni szándékolt munkálatok eszközlése végett tervszerűleg szükségeltetik. — Az állam tulajdonát képező pénzkészlet, valamint a mult évekből eredő cselekvő hátralékok az évi költségvetés mérlegén kívül a hiány fedezetül kijelölhetők.

4. §. A költségvetés tárgyalása. A pénzügyminiszter által benyújtott költségvetést a képviselőház megfelelő szakbizottságai tárgyalják. Minden bizottság választ magának előadót, a ki a képviselőház plénuma előtt a ressort-budgetet előadja. A költségvetés tárgyalása után kerül sorra a pénzügyi törvény tárgyalása. A pénzügyi törvény tartalmazza:

1. a bevételek és kiadások végösszegeit; 2. a felhatalmazást (appropriatio) a melynek az a tartalma, hogy az államnak a költségvetés számok szerint való összeállításában előfordult jövedelmei folyóvá tétethessenek, a törvényekbe iktatott egyenes és fogyasztási adók, jövedékek, díjak, bélyegek illetékek, úgy szintén az adóköteles jövedelmek után a törvényben megállapított százalékok szerint kivetendő általános jövedelmi és pótagó, a hadmentességi díj, út-, híd- és révvám, az állami vagyon jövedelmei és az állam egyéb bevételei, az eddigi törvényekben eszközölt és a törvényhozás által netalán még teendő módosítások megtartásának kikötése mellett az . . . . ik évre ezennel megajánlatnak és megszavaztatnak; 3. hogy miképpen fedeztessék az esetleges deficit, illetőleg hová fordítottassék az esetleges fölösleg.

A törvényhozás által megszavazott költségvetés nem tartalmaz aprólékossáig menő részleteket, hanem egy bizonyos szükséglet számára egy bizonyos összeget állapít meg. (Pd. a műegyetemen tartandó párhuzamos előadásokra . . . . . kor.; középiskolai tanárok és tanárjelöltek számára készítenő tudományos kézi- és segédkönyvekre . . . . . kor.; az állatkiállítás területének fenntartási és gondozási költségeire . . . . . kor.; lőterek biztosítására . . . . . kor. stb.) A kormány kötve van a megszavazott összeghez és nincsen rá joga a határozottan megszavazott összegeket másfelé elkölteni, illetőleg, hogy a költségvetési törvény fejezetei, címei vagy rovatai között átruházásokat eszközöljön. Ámde ezzel a megkötöttséggel szemben, az általánosságban megszavazott összeg felhasználásában jelentékeny rendelkezési szabadságot élvez a kormány. Elfogadott alapelv, miszerint a megszavazott összegeket csak akkor és ott részletezik, a hol határozott és önálló felhasználás előrelátható (Pd.: Dohányjövédék: a) vétel 8.606,000, kor. b) gyártás 70,000 kor., c) eladás 98.460,000 kor., összesen 107.076,000 kor.

5. §. **A hitel.** A hitel gazdasági fogalma nem vág azzal a fogalommal, a melyet vele az államháztartásban foglaltak le. Az államháztartásban hitel-nek nevezünk minden összeget, a melyet egy bizonyos kiadási célra szavaz meg a törvényhozás.

A hitelnek az a jogi jelentősége, hogy a kormány kötve van úgy az összeghez, mint ahhoz a célhoz, a melyre megszavaztatott. Ha a megszavazott hitelt nem használja fel a kormány teljesen, a hitelfölösleget, megtakarítás czimén kell elszámolni. Csak ritkán és kivételesen engedi meg a törvény, hogy egy bizonyos célra megszavazott hitelt más célra használhasson fel a kormány. Az ilyen kivételes felhasználási engedélynek virement a neve.

A hitel tartama rendszerint osztozkodik a költségvetés tartamában megszavazott tételeknek sorsával, amennyiben legtöbbször szintén a polgári évvel egyező gazdasági évre szavazzák meg.

Az állami számvitelről szóló törvényünk a következőképpen rendelkezik a hitelről:

Ha évközben (1897. XX. t. cz. 66. §.) olyan jelentékenyebb szükséglet merülne föl, a melynek fedezésére a megszavazott hitel nem elegendő, vagy a melyről a költségvetési törvényben gondoskodva nincsen, az illető miniszter a költségnek kiutalványozása előtt indokolt törvényjavaslatban az első esetben póthitelt, utóbbi esetben rendkívüli hitelt kér. — A pót-, illetve rendkívüli hitelre vonatkozó törvényjavaslatban intézkedés teendő egyszersmind a fedezet módozatai iránt is. — Ha azonban a kiadás elodázhatatlan, vagy oly időben merül föl, midőn az országgyűlés együtt nem léte miatt a pót- vagy rendkívüli hitel ki nem eszközölhető, az ily költség utalványozását az illető miniszter csak a minisztertanács beleegyezésével teljesítheti, mely esetben pót- vagy rendkívüli hitel kérésének szükségese eselvén, az ily kiadásokra nézve a kormány a zárószámadások tárgyalása alkalmával nyerhet fölmentést. — Az ilyen minisztertanácsi határozatok az állami számvevőszékkal hivatalból közlendők.

A pót- vagy rendkívüli hitelt megadó törvény-czikk szövegében világosan megjelölendő a költségvetési törvénynek azon osztálya, fejezete, czíme és rovata, melynél a megszavazott pót- vagy rendkívüli hitel számba veendő.

Amennyiben a törvényhozás által engedélyezett évi hitellel szemben a számadási év folyamán túlkiadások, előírányzat nélkül szűkölködő kiadások és hitelátruházások fordulnak elő, az állami számvevőszék az utalványozások nyilvántartási könyvében foglalt adatok alapján, minden évnegyedről, az évnegyedet követő második hónapban az illető érde-

kelt miniszter előzetes értesítése mellett — a minisztertanács útján — az országgyűlésnek jelentést tenni tartozik.

A hitelnek egyik különös faja az indemnity. Indemnityt akkor kér a kormány, ha a költségvetési törvény azon év január havának 1-ig, a melyre szól, létre nem jöhet. Az indemnity törvénybe foglalt felhatalmazás arra, hogy a kormány a legutóbbi költségvetési törvény keretében az állam jövedelmeit folytatólagosan beszedhesse és kiadásait fedezhesse.

Az ilyen rendkívüli felhatalmazás időtartamát (1, 2, 3 hó) az illető felhatalmazási törvény világosan meghatározza, de a felhatalmazás és ezzel együtt a törvény hatálya azzal a nappal szűnik meg, a melyen az új költségvetési törvényt kihirdetik.

A felhatalmazás folytán eszközölt összes kezelést beilleszti a kormány az új költségvetési törvény keretébe.

6. §. A költségvetési törvény rendelkezéseitől való eltérés. Az utalványozási jog általános korlátai, és a megszavazott tételek nagyságának és céljának kötelező volta, nem enged semmiféle eltérést a költségvetéstől. Ennek az elvnek ad kifejezést az 1897. XX. t. cz. 22. §-a is, a midőn rendeli: hogy a részletes költségvetés alapján egy összegben megszavazott hitel csak is a részletes költségvetés elfogadott rovatai, alrovatai és a költségvetést kísérő indokolásban kitüntetett célokra használható fel, és az átruházás csak a rovatok keretén belül gyakorolható.

Ha azonban a részletes költségvetés alkalmával előre nem láthatott körülmények miatt évközben olyan költségek utalványozása válik szükségessé, a melyekből sem a részletes költségvetésben, sem pedig az azt kísérő indokolásban említés nem tétetik, ezen utalványozások a zárószámadásban még azon esetben is indokolandók, ha azok a természetüknek megfelelő rovatokon elszámolva túlkiadást nem is idéznek elő.

És ugyancsak a költségvetési törvény szabta korlátok respektálását rendeli el az 1897. XX. t. cz. 23. §-a. megkívánván, hogy az egyes kezelési ágakra megszavazott hiteleket a miniszterek és az állami számvevőszék elnöke nem növelhetik semmi-

nemű külön jövedelemmel, hanem kötelesek az évi kezelésből felmerülhető bármily jövedelmet — amennyiben azt előirányzatukba föl nem vehették — a brutto számadási rendszernek megfelelőleg a zárszámadásban mint előirányzat nélküli bevételt kimutatni.

A törvénynek ezen rendelkezései daczára is előfordul, hogy eltérések történnek a költségvetéstől, illetőleg, hogy annak rendelkezéseit áthágják. Ezek az áthágások kétfélék, amennyiben vonatkozhatnak a költségvetés alakí, vagy anyagi rendelkezéseire. Az anyagi áthágások a megszavazott hitel korlátainak áttörésében jelentkeznek. Az ilyen áthágásokra vonatkozólag törvényünk határozottan rendelkezik. Máshol megengedik ezt a számviteli törvények, de megkívánják, hogy a túlkadások a zárószámadásban különösen is megokoltassanak és igazoltassanak.

Megtörténhetik, hogy olyan kiadásokat is utalványoz a miniszterium, a melyekről a költségvetésben általában nem volt szó. Ilyeneket a mi törvényeink szerint nem lehet kiutalványozni, de amennyiben azok kifizetését elengedhetetlen szükség követelte, utólag kell azokra a megfelelő hitelt póthitel alakjában kikérni.

XI. Az állam vagyonának és adósságának kezelése.

7. §. Az állam vagyonának kezelése. A költségvetésnek lényeges alkotórészeit, nagy befolyással bíró adatait képezik azok a jövedelmek, a melyeket az államnak tulajdon vagyona hajt — és viszont nevezetes kiadási tételeit alkotják azon kiadásai, a melyeket a vagyon fenntartására fordít.

Hogy az előirányzott bevételek kikerüljenek, és az előirányzott kiadások kellőképpen hajtsanak gyümölcsöt, gondoskodni kell az állam vagyonának a kezeléséről.

Törvényeink rendelkezései szerint az állam ingatlan vagyonát a pénzügyminiszter kezeli; azonban az államkormányzat valamely ágazatának szolgálatára vagy céljaira rendelt ingatlanokat addig, míg e rendeltetésük tart, az a miniszter kezeli, a kinek hatósága alá az illető kezelési ág tartozik. E rendeltetésük megszűntével az ingatlanokat a pénzügyminiszter kezelésébe kell átadni.

Szigorúan őrökdenek törvényeink a fölött, hogy a nemzeti vagyton integritása érdekében ingatlan vagyont csak akkor szabad elidegeníteni, ha arra külön felhatalmazást ad, törvény alakjában, a törvényhozó testület. Kivételt csak olyan ingatlan elidegenítése vagy elcserélése képez, mely az állam valamely követelésének biztosítása érdekében, vagy pedig kisajátítás alkalmával szereztetett meg. Ilyen ingatlan elidegenítése fölött a miniszter saját hatáskörében és felelősségére intézkehetnek.

2. §. Az állam adósságának kezelése. Az állam is kötelezvényeket ad adósságairól. Minden államadóssági kötelezvény — a törvény szerint — a következő kellékekkel (1897. XX. t. cz. IV. fej.) felruházva bocsátatik ki:

a) a megkülönböztetéshez szükséges számozással, mely az adósság minőségéhez képest áll:

1) folyó számból, — vagy folyó számból és betűjegyből,

2) a nyeremény kölcsönöknél sorozati számból és nyerőszámból;

b) a magyar korona országainak egyesített címerével, illetőleg Magyarország külön címerével a szerint, a mint a kölcsön a magyar korona összes országainak vagy pedig különösen csak Magyarországnak terhére vétetik föl;

c) a kibocsátást elrendelő törvényezikk, az adósság minősége és fősszege, a fizetési érték neme (valuta), a kötvény névértéke, kamat-százaléka, és ennek fizetési módozatai, valamint a tőke törlesztési terve és esetleg a visszafizetésnek módja, a fizetőhelyek, a jelzálogos kölcsönöknél a biztosítékul rendelt jelzálog, az esetleges adómentesség, vagy az állami hitelezők részére biztosított egyéb kedvezmény megjelölésével;

d) a keltezéssel és a magyar korona országainak egyesített címerével, illetőleg Magyarország külön címerével ellátott pecsétnyomattal;

e) a pénzügyminiszter, a központi állampénztár igazgatója, a pénzügyminiszteri számvevőség hiteltügyi osztályának főnöke és a kibocsátást ellenőrző egyik közege aláírásával, azon különbséggel, hogy az utóbb érintett ellenőrző közeg minden egyes kötelezvényt saját kézvonásával írja alá.

Kamatozó kölcsönökről kibocsátott, előmutatóra szóló minden kötelezvénynek lényeges, kiegészítő

részét teszi a vele hason származású szelvényív, és a hol szükséges, a szelvényutalvány, a mely arra szolgál, hogy a szelvényívben foglalt szelvények lejárta után, annak felmutatása iránt kiszolgáltassák a folytatólagos szelvényívet.

A szelvényekkel ellátott kötelezvények esedékes kamatainak, valamint az esedékes tőke vagy nyere-ménynek kifizetése a szelvények, itletőleg a kötelezvények bemutatása mellett történik. Az ily szelvények, illetve kötvények csak akkor fogadhatók el beváltásra, ha azok megcsonkítva nincsenek, lényeges ismertető jeleik teljesen épek és még el nem évültek.

A névre szóló, vagy bizonyos célra lekötött, szelvényekkel el nem látott kötelezvények kamata a fölvételre jogosítottnak vagy igazolt felhatalmazottjának nyugtatványára fizettetik ki. — Ily nyugtatványokhan a kamatösszeg, az illető kötelezvény ismertető jelvényei, továbbá a kamatozási idő és a kifizető pénztár neve kiteendő.

Az előmutatóra szótó szelvényes kötelezvények bizonyos állami-, köz-, vagy magáncélokra leköt-hetők, továbbá névre szólókra is átírhatók, és ki-sebb vagy nagyobb névértékűekkel kicserélhetők.

Mint rendes államadóssági pénztár a központi állami pénztár működik, melynél a kötvénykezelés összpontosul; a pénzügyminiszter azonban az állami adósságok bevételeinek és kiadásainak teljesítésével és elszámolásával más pénztáarakat is megbízhat, melyek a kötelezvények lekötése, feloldása, át-, össze- vagy szétírásánál és kicserélésénél közvetítő szolgálatot tesznek az állam hitelezői és a központi állami pénztár között.

A központi állami pénztár, az állami adósság minden egyes neméről külön, következő naplókat vezet, és pedig:

- a) kötelezvény-kibocsátási naplót,
- b) tárczanaplót,
- c) kamatfizetési naplót,
- d) tőkevisszafizetési naplót,
- e) átíratási naplót,
- f) úrlapnaplót és
- g) letélnaplót.

Ezen naplókban számolandók el az előállított kötelezvények, ezek tőkéje és az utánuk járó kamat, valamint egyéb kezelési költségek fejében kifizetett összegek, az esetleges kamattérítmények, az át-,

össze- és szétírás vagy feloldás folytán bevont, illetve kiadott államadóssági kötelezvények, továbbá az ezek, valamint a bíróilag megsemmisített kötelezvények, mint nemkülönben a kicserélendő kötelezvények esetleges előállításához szükségelt őrlelapok és végre a letétek.

A pénzügyminiszterium számvevőségének hitelügyi osztálya a törvényen alapuló minden egyes állandósított állami adósságról a fentebb felsorolt naplónak megfelelő könyveken kívül külön hitelkönyvet is vezet, melyben a kamat és a hol szükséges, a tőke vagy nyereség kifizetése és más adatok feljegyzése végett minden egyes kötelezvénynek külön számlát nyit.

A pénzügyminiszterium számvevőségének hitelügyi osztálya vezet ezen kívül államadóssági sommás főkönyvet is, melyben az egyes állami adósságok törlesztési tervét följegyzi, továbbá azok állandékát, tőke- és kamatfizetését félévről-félévre külön számlákon sommásan beiktatja. Ennek a könyvnek az a célja, hogy az állam összes adósságainak felvételéről, törlesztéséről és a kamatfizetésekről bármikor együttes áttekintést nyerni és a főkönyv alapján az összes kezelésnek rendszeres teljesítését ellenőrizni lehessen.

Az államadóssági hitelkönyvekben bevezetett kötelezvények csak tényleges beváltás, esetleg át-, össze- vagy szétírás és kicserélés, vagy bírói megsemmisítés folytán törülhetők.

XII. A számvevőségek.

1. §. **A számvevőségek szolgálata.** Mindazon hatóságok kebelében, a melyek állami vagyon és jövedelmek kezelésével vannak megbízva, vagy utalványozási joggal vannak felruházva, külön számvevőségek működnek. Ebből kifolyólag külön számvevőségekkel rendelkeznek a miniszterek, (kivéve az ő felsége személye körüli és a horvát-szlavon-dalmátországi minisztert).

A miniszteriumok számvevőségei a minisztereknek, a többi hatóságok számvevőségei az igazgató hatóságoknak vannak alárendelve; azonban ezek is úgy az előzetes, mint az utólagos ellenőrzés tekintetében önállóan működnek és e működésükért csak a miniszternek felelősek.

A miniszteri számvevőség élén, ha ennek több osztálya van is, egy igazgató áll, ki személyes ügyeire nézve a miniszternek közvetlenül van alárendelve és a vezetésére bízott számvevőség számviteli szolgálatának pontos teljesítéseért felelős. A miniszteri számvevőség tisztviselői számviteli szolgálatuk tekintetében a számvevőségi igazgatónak, illetve a miniszternek felelősek.

2. §. **A számvevőségek könyvei.** A számvevőségek által használt könyvek kétfélek: időrendben és számlaszerűen vezetett könyvek. Az időrendben vezetett könyveket naplónak, a számlaszerűen vezetetteket főkönyveknek nevezik. E két csoportba tartozó könyvek ismét két csoportba sorozhatók a szerint, a mint a gazdaságra hatással bíró, előírányzott tételek elszámolását tartalmazzák, avagy olyan tételeket számolnak el, a melyeknek nincsen hatása a gazdaságra, hanem csak átmenőleg fordulnak elő.

Teljesen függetlenek az elszámolásra szánt könyvektől a kiutalványozásra szánt könyvek. Ezek nem tartoznak szorosan a számvitel keretébe, hanem csak segédkönyvei a rendszeres pénztári kezelésnek, és csak ott, meg akkor szükségesek, a hol nincsen teljes és rendszeres számvitel.

3. §. **A számvevőségek hatásköre.** Az 1897. XX. t. cz. 95. §-a értelmében a számvevőségek hatásköréhez tartozik:

a) jelentéstétel olyan ügyekről, a melyekre nézve a miniszter, illetve az igazgatóság a számvevőséget véleményadásra felhívja, vagy saját kezdeményezésére, valahányszor azt a szolgálat érdekében szükségesnek véli;

b) a közigazgatási számvevői segédszolgálat; nevezetesen: az utalványozást megelőző érvényesítés, a pénztárak és anyagkezelő hivatalok felülvizsgálása (rovancsolása), esetleg annál való közreműködés, a közigazgatás céljaira szükséges nyilvántartások, statisztikai és egyéb kimutatások szerkesztése;

c) a fizetést megelőző pénztári számfejtés;

d) a könyvelés és számadási szigorlat, valamint az ezzel kapcsolatos teendők;

e) az évi részletes előirányzatok, az utalványozási és megszüntetési, továbbá a lekötött hitelekre

vonatkozó hátralékkezelési jegyzékek, a pénzkezelési kimutatások elkészítése, illetve összpontosítása.

4. §. A közigazgatási számvevői segédszolgálat.

Az utalványozást megelőző közigazgatási számfejtésnél köteles a számvevőségi igazgató, illetőleg főnök felügyelni arra, vajjon az illető kiadás a költségvetésileg megszavazott hitelben fedezetét találja-e vagy nem? — Köteles egyszersmind felügyelni arra is, hogy egy és ugyanazon kiadás többször ne utalványoztassék, hogy az utalványozandó összeg szám szerint a törvények, szabályrendeletek, szerződések, vagy díjszabályok alapján állapíttassék meg.

Ha az utalvány a költségvetési hitellel szemben túlkiadást, előirányzat nélküli kiadást, vagy költségvetésileg nem engedélyezett hitelátruházást foglalna magában, vagy ha az utalvány a fennálló szabályokba ütközik, köteles a számvevőség a minisztert, illetőleg az igazgató hatóság főnökét ezen körülményre az előadó iven figyelmeztetni, s ha a miniszter vagy az igazgató-hatóság főnöke a kiadást mind a mellett elrendeli, vagy az utalványozás szabályszerűsége tekintetében a számvevőségi igazgató, illetőleg főnök nézete ellen intézkedik, a számvevőség főnöke az utalványozó rendeletet ellenjegyezni tartozik ugyan, de egyszersmind köteles az ily módon utalványozott tételhez a megfelelő utalványozási jegyzék észrevételi hasábjába bele írni e szót „rendeletre“ (1897. XX. t. cz. 97. és 98. §-ai.)

5. §. A pénztári számfejtés. A számvevőségek kötelesek a fizetést megelőző pénztári számfejtést mindazon kiadásokra és bevételekre nézve teljesíteni, melyek a szigorlatuk alá tartozó számadási ágak keretében valamely helybeli pénztárnál teljesítendők.

A pénztári számfejtést az azzal megbízott számvevőségi tisztviselő az állandó és a 200 koronáig terjedő változó illetményekre nézve egyedüli személyes felelőssége és kártérítési kötelezettsége mellett teljesíti. A 200 koronát meghaladó változó illetmények számfejtéseért a számvevőségi osztály vezetésével megbízott tisztviselő az illető számfejtővel egyetemleg felelős. (1897. XX. t. cz. 99. és 100. §-ai.)

6. §. A könyvelés és a számadási szigorlat. A számvevőség mind azon számadási ágakra nézve teljesíti a könyvelést, melyekről a kezelő számadók okmányolt havi naplókkal számolnak. Kivételt képeznek ezen általános szabály alól azon számadási ágak, a melyek természetüknél fogva helybeli könyvelést igényelnek, és a melyeket a forgalom csekély jelentőségénél fogva nem számvevőségi közegek teljesítenek. Ilyen esetben a számadók az okmányolt havi naplókön kívül évi rovatszámadást is készítenek, a melyből világosan ki kell tűnni a kezelés évi eredményeinek.

A számvevőségeknél vezetett főkönyvek a pénztári eredményre nézve a naptári év végével, az utalványozásra és előírásra nézve pedig a pótutalványozási időszak végével záratnak le.

A pénztárak és anyagkezelő hivatalok, valamint egyáltalában az állami pénzek (előlegek, javadalmazások) elszámolásával megbízott közegek irányában a számadási szigorlatot a számvevőségek gyakorolják.

A számadási szigorlat magában foglalja a számadási tételek jogosultságának és valódiságának vizsgálatát, és valamennyi számadási ágra nézve akképp teljesítendő, hogy az minden évre a következő naptári év első negyedének lefolytáig okvetetlenül befejeztessék.

A pénztári naplók elkönyvelése és a számadások szigorlata nem bizható sem arra a tisztviselőre, a ki a pénztári számfejtést teljesíti, sem arra, a ki a számadóval a 32. oldalon felsorolt rokonsági viszonyban van.

Az ellenszámlázást, a mely igazolja azt, hogy az egyik számadásban előforduló bevétel vagy kiadás az illető másik számadásban viszonylagos kiadásban vagy bevételben a kellő időben és helyes összegben jelentkezik, az illető számvevőség, ha az ellenszámlázandó tételek bevételben és kiadásban egy és ugyanazon számvevőség szigorlata alá tartozó számadásokban foglaltatnak, a naplók beérkeztétől számítva legkésőbb 45 nap alatt tartozik teljesíteni. — Ha pedig a bevételt és kiadást tartalmazó számadások több számvevőség szigorlata alá tartoznak, az ellenszámlázás a naplók beérkeztétől számítva legkésőbb három hónap alatt teljesítendő.

Az ellenszámlázás kötelezettsége egyaránt kiterjed minden pénz-, anyag- és leltári számadásra.

7. §. Utalványozási jegyzékek és pénzkezelési kimutatások. A számvevőségek kötelesek az utalványozási és megszüntetési rendeletek tüzetes kivonatait, valamint a számadó hivataloknak saját hatáskörükben foganatosított kiadásait a költségvetési törvény minden egyes címére nézve, elkülönített utalványozási és megszüntetési jegyzékekbe a részletes előirányzatnak megfelelő rovatok és alrovatok szerint is tételenként bevezetni, és ezen utalványozási és megszüntetési jegyzékeket havonként az állami számvevőszékhez az állami számvevőszék elnökével egyetértőleg megállapítandó határnapig beküldeni. — Olyan kiadások, a melyeknek fedezetéről a költségvetési törvényben gondoskodva nem volt, az utalványozási és megszüntetési jegyzékekben azon fejezetek, címek, rovatok, alrovatok alatt veendőek fel, melyek természetüknek megfelelnek.

A számvevőségek kötelesek azon számadási ágakról, melyekről főkönyvet vezetnek, pénzkezelési kimutatást készíteni:

a) a számadási év folyamán, a miniszterek és az állami számvevőszék elnökének közös megállapodásához képest az utasításokban meghatározott időszakokra;

b) a számadási év lefolyta után az egész évre vonatkozó eredményről.

Legkésőbb minden év május hava végéig tartoznak a miniszterek az elmúlt számadási év kezelésének összes eredményéről a számvevőségeik által az egyes számadási ágak szerint külön-külön készített, illetve az alattas hatóságok számvevőségeinek kimutatásaiból összpontosított pénzkezelési kimutatásokat az állami számvevőszéknek megküldeni.

A három havi pótutalványozási időszak lefolytával szerkesztendő egész évi pénzkezelési kimutatás a részletes költségvetés tagozata szerint magában foglalja:

a) a múlt év végével hátralékban maradt követeléseket és tartozásokat;

b) a múlt évi hátralékon a folyó évben beállott változásokat;

c) a folyó utalványozást, illetőleg bevételi ellenőrzést;

d) a tényleges pénztári eredményt;

e) a hátralékban maradt követelést és tartozást;

f) az utalványozási, illetve előírási eredményeknek a költségvetéssel való összehasonlítását.

Minden pénzkezelési kimutatás általában olyan mellékletekkel szerelendő fel, melyek szám szerint részletezve teljes fölvilágosítást nyújtanak:

a) minden változásról, mely az ingatlan és az ingó vagyon álladékában vagy annak értékében az év folyamán előfordult, és pedig vétel vagy eladás esetén a kapcsolatos kiadás vagy bevétel összegének és elszámolási adatainak, egyéb esetekben a változás indokainak tüzetes megjelölésével;

b) mindazon hiányokról, melyek károk vagy más véletlen esetek folytán keletkeztek;

c) azokról az összegekről, melyek a folyó évre előírt járandóságból törültettek, vagy a múlt évi hátralékban változást okoztak;

d) mindazokról a követelésekről és tartozásokról, melyek az átfutó kezelésnél az év végén fönmaradtak.

TARTALOM.

Lap.

I. Alapfogalmak.

1. §.	Javak. Gazdaság. Érték.	3
2. §.	Csereérték. Használati érték.	3
3. §.	Pénz. Ár.	4
4. §.	Érmék. Pénzláb. Papírpénz. Agio.	4
5. §.	Vagyon. Tőke. Nemzeti vagyon.	5

II. Az államról és az államszervekről.

1. §.	Az állam. Államszervezet.	5
2. §.	Kormányzás. Törvényhozás és végrehajtás.	6
3. §.	Kormányformák. Monárkia.	6

III. A kormány gazdálkodása és az államszámvitel.

1. §.	A kormány gazdálkodásának jellemző sajátosságai.	7
2. §.	Az államgazdaság számvitele.	8

IV. Az államszámvitel rendje.

1. §.	Az előirányzat.	9
2. §.	A bevételek és kiadások.	10
3. §.	Az előirányzatok alakjai.	11

V. A kamarális rendszer.

1. §.	A kamarális rendszer alapelve.	12
2. §.	Szolgáltatások és teljesítések.	14
3. §.	A kamarális rendszer könyvei.	15

VI. A kettős-számvitel.

1. §.	A kettős-számvitel mivolta.	22
2. §.	A kettős-számvitel könyvei.	22
3. §.	A kettős-számvitel alkalmazása	23

VII. Az államgazdaság kiadásai és bevételei.

1. §.	A kiadás ágazatai.	24
2. §.	A bevételek forrásai.	25

VIII. A kiutalványozást végző hatóságok.

1. §.	A gazdálkodó hatalom megoszlása.	25
2. §.	Az utalványozó hatóságok.	26

	Lap.
3. §. A pénztárak.	28
4. §. Egységes állampénztárak szervezete.	30
5. §. A pénztárak viszonya egymáshoz.	31
6. §. A pénztárak szervezete.	31
7. §. A pénztári szolgálat.	32
8. §. A pénztári napló.	39

IX. Az ellenőrzés.

1. §. Az állami vagyon osztályozása.	40
2. §. Az állam adósságai.	40
3. §. Az ellenőrzés személyi és tárgyi alapja.	41
4. §. Pénzt kezelő tisztviselők óvadéka.	43
5. §. Előzetes ellenőrzés.	44
6. §. A számfejtés.	44
7. §. Elhallgatott tételek megállapítása.	46
8. §. A számvizsgálat eredménye. A számadási perrendtartás.	47
9. §. A pénztárak felülvizsgálata.	50

X. A költségvetésről.

1. §. A kiadásokról és bevételekről.	50
2. §. A bruttó- és a netto-budgetről.	52
3. §. A költségvetés kidolgozása.	54
4. §. A költségvetés tárgyalása.	55
5. §. A hitel.	56
6. §. A költségvetési törvény rendelkezéseitől való eltérés.	58

XI. Az állam vagyonának és adósságának kezelése.

1. §. Az állam vagyonának kezelése.	59
2. §. Az állam adósságának kezelése.	60

XII. A számvevőségek.

1. §. A számvevőségek szolgálata.	62
2. §. A számvevőségek könyvei.	63
3. §. A számvevőségek hatásköre.	63
4. §. A közigazgatási számvevői segédszolgálat.	64
5. §. A pénztári számfejtés.	64
6. §. A könyvelési és számadási szigorlat.	65
7. §. Utalványozási jegyzékek és pénzkezelési kimutatások.	66

Stampfel Károly kiadásában Pozsonyban

megjelent és tőle, valamint minden hazai könyvárústól megszerezhető a

Tudományos zseb-könyvtár.

Minden egyes füzet ára: 60 fillér. = 30 kr.

A „*Tudományos zseb-könyvtár*“ időhöz nem kötött, 60 filléres kis füzetekben jelenik meg s a tudományok minden ágára kiterjeszkedik.

A „*Tudományos zseb-könyvtár*“ idővel mindazt felöleli, a mi az általános műveltség körébe tartozik. A csinos külsejű füzeteket, rendkívüli olcsóságukra való tekintettel, bárki könnyen megszerezheti. A ki a hasznos tudnivalók ismeretét a legkényelmesebb módon akarja elsajátítani, az föltétlenül vegye meg a „*Tudományos zseb-könyvtárt*“. A jó magyarsággal és eleven stílusban írt füzetek főbb vonásokban világos képet adnak az illető tudományról és megismertetik az olvasót mindazzal, amit az illető szakmából okvetlenül tudnia kell.

Eddigelé a következő füzetek jelentek meg:

1. **Földrajzi és statisztikai tabellák.** Összeállította Hickmann A. és Péter J.
2. **Arithmetikai és algebrai példatár.** Irta D. Lévay E.
3. **Kis latin nyelvtan.** Irta Dr. Schmidt Márton.
4. **Magyar irodalomtörténet.** Irta Gaal Mózes.
5. **Görög nyelvtan.** Irta Dr. Schmidt Márton.
6. **Franczia nyelvtan.** Irta Dr. Pröhle Vilmos.
7. **Angol nyelvtan.** Irta Dr. Pröhle Vilmos.
8. **Római jog. I. Institutiók.** Irta Dr. Bozóky Alajos.
9. **Római jog. II. Pandekták.** Irta Dr. Bozóky Alajos.
10. **Egyházjog. (Kathol.)** Irta Dr. Bozóky Alajos.
11. **Magyar nyelvtan.** Irta Gaal Mózes.
12. **Magyar stilisztika.** Irta Gaal Mózes.
13. **Magyar retorika.** Irta Gaal Mózes.
14. **A sík trigonometriája.** Irta Dr. Lévay Ede.
15. **Római régiségek.** Irta Dr. Schmidt Márton.
16. **Magyarok oknyomozó története.** Irta Cseh Lajos.
17. **Kereskedelem története.** Irta Dr. Stirling Sándor.
- 18—20. **Egyetemes irodalomtörténet.** Irta Hamvas József.
21. **Nemzetközi jog.** Irta Dr. Gratz Gusztáv.
22. **Magyar poétika.** Irta Gaal Mózes.
23. **Planimétria példatárral.** Irta Dr. Lévay Ede.
24. **A római nemz. irod. tört.** Irta Márton Jenő.
25. **Német nyelvtan.** Irta Albrecht János.
26. **Oszmán-török nyelvtan.** Irta Dr. Pröhle Vilmos.
- 27—30. **Árúisme-lexikon.** Irta Dr. Koós Gábor.
- 31—34. **Magyar magánjog.** Irta Dr. Katona Mór.
35. **Számтан.** Irta Dr. Lévay Ede.
36. **Logarithmustáblák.** Összeállította Polikeit Károly.

- 37—38. Magyarország öskora. Irta Darnay Kálmán.
 39—40. Magyar büntetőjog. Irta Dr. Atzél Béla.
 41—42. Bünvádi perrendtartás. Irta Dr. Atzél Béla.
 43. Kis növénygyűjtő. Összeállította Cserey Adolf.
 44. Algebra. Irta Dr. Lévay Ede.
 45. A magyar helyesírás törvényei. Irta Gaal Mózes.
 46. Ábrázolástan. I. füzet. Irta Dr. Kolbai Arnold.
 47. Ábrázolástan. II. füzet. Rajzok az ábrázolástanhoz.
 48—49. Növényhatározó. Irta Cserey Adolf.
 50. Stereometria. Irta Dr. Lévay Ede.
 51. Világtörténelem. I. rész. Irta Cseh Lajos.
 52—53. Stilisme. Irta Boros Rudolf.
 54. Levelező gyorsírás. Irta Bódogh János.
 55. Magyar közigazgatási jog. Irta Dr. Falcsik Dezső.
 56. Alkotmányi politika. Irta Dr. Gratz Gusztáv.
 57, 57a. Magyar pénzügyi jog vázlat. Irta Dr. Bartha Béla.
 58. Általános földrajz. Irta Hegedűs István.
 59. Ethika. Irta Dr. Somló Bódogh.
 60. Ásványhatározó. Irta Cserey Adolf.
 61. Zeneműszótár. Irta Goll János.
 62. A görög irod. tört. Irta Márton Jenő.
 63—64. A Zománcz. Irta Mihalik József.
 65. Vita-gyorsírás. Irta Bódogh János.
 66. A magyar váltójog. Irta Dr. Berényi Pál.
 67. Világtörténelem. II. rész. Irta Cseh Lajos.
 68—69. A rajzolás vezérfonala. Irta Boros Rudolf.
 70—72. Mythologia. Irta Dr. Losonczy Lajos.
 73. Általános zenetan. Irta Goll János.
 74. Államszámviteltan. Irta Dr. Berényi Pál.
 75. Jogbölcsélet. Irta Dr. Somló Bódogh.
 76. Rovargyűjtő. Irta Dr. Cserey Adolf.
 77. Mechanika. Irta Dr. Lévay Ede.

A „Tudományos zsebkönyvtár“-ban legközelebb, de időhöz nem kötötten, a következő kötetek megjelenése van terelve véve:

Aesthetika	Jogtörténet	Ötvösség
Anthropologia	Kereskedelem-isme	Paedagógia
Áruisme és vegytan	Keresk. földrajz	Pénzügytan
Astronomia	Kereskedelmi jog	Polg. perrendtartás
Chemia (szerves)	Keresk. szokások	Phys. repertorium:
Chémia (szervetlen)	ismert.	Optika és hőtan
Dramaturgia	Közjog	Elektromosság és
Egyházjog (Prot.)	Lélektan	mágnesség
Egyháztörténet	Logika	A kosmograph. elemei
Észjog	Művelődéstörténet	Statisztika
Fejldéstan	Német helyesírás	Természetrájz:
Fogalmazványok	Német irod.-tört.	Állattan
Földrajz (politikai)	Nemzetgazdaságtan	Bogárgyűjtő
Földtan	Népisme	Lepkegyűjtő
Geológia	Oktatási módszertan	Növénytan
Geometria (analytica)	Olasz nyelvtan	Gombaisme
Görög régiségek	Orosz nyelvtan	Ásványtan
		Tornatanitás.

Minden egyes füzet 60 fillér.

Stampfel Károly kiadásában Pozsonyban
megjelent és tőle, valamint minden hazai könyvárustól
megszerezhető:

Földrajzi és statisztikai zseb-atlasz.

Ezen zseb-atlaszt mindenki élvezettel fogja tanulmányozni
mert közérdekű dolgok oly sokaságát közli világos elő-
adásban, mint a mennyi ily alakban eddigelé egyálta-
lában még nem került nyilvánosságra.

Ára díszes vászonkötésben 5 korona.

Nemzetünk nagy költői.

Szerkeszti Gaal Mózes.

Ezen vállalatban a magyar szellem kiválóbb képviselői-
nek: a költőknek, a regény- és drámairóknak élvezetesen
és érdekesen megírt jellemképeik, műveiknek az életrajz
keretébe foglalt esztétikai fejtegetései fognak megjelenni.

Eddig megjelentek: **Tompa, Petőfi, Arany, Balassa, Gyöngyösi, Zrínyi, Csokonai, Berzsenyi, Kazinczi, Kölesey, Kisfaludy S., Kisfaludy K. és Vörösmarty** élete és költészete. Ezeket követni fogják: **Jósika, Eötvös, Kemény, Jókai, Katona, Szigligeti és Madách** élete és költészete.

A csinosan és izléssel kiállított füzetek ára egyenkint 40 fillér.

Életpályák.

Utmutató minden pályára, az arra előkészítő összes tan-
intézetek, tanfolyamok és vizsgálatok ismertetésével.
**különös tekintettel a katonai nevelő- és képzőintézetekre,
az ipari, kereskedői és általában kevésbé ismert pályákra.**

Összeállította

Ferenczy István.

Ára füzve 4 korona, díszes kötésben 5 korona.

